

Voz priropota pred belo krčmo na Goričkem. Krepka roka nategne vajeti, da se konja vzpneta na zadnje noge. Med rožami po oknih ni Anuškinih oči... V krčmi govori oče s pivci. Joško sedi sam in hodi sam pogledavat h konjema.

Anuške ni na spregled...

Ko podivjana vihrata konja po belih goričkih cestah navzdol, ko ledena zimska burja tulijo Joškove misli.

Oče pričakuje Joška na dvorišču. To ni njegova navada. Tudi ni njegova navada, da bi hodil s klobukom na očeh, z rokami sklenjenimi na hrbtu ter s povešeno glavo. »Od te strani prihajaš? ... Poslal sem te vendar proti Muri!« Mrk je očetov pogled. »Ovinek sem napravil!«

»Da ne boš delal ovinkov in... in ne mučil konj po nepotrebnem, bom odslej sam vozaril.«

Žalostno povešajo i pelagonije i rožmarini i nagerleni svoje glavice po oknih bele krčme na Goričkem. Ko da pozablja gospodarica zalivati svojim ljubljenkam... Na oknih ponosnega belega doma na Dolinjskem ni rož. Pusta so okna in prazna. O, kako pusta in prazna...

Anuškin oče je trd luteran.

Joškov oče je trd katoličan.

MARINA.

JOŽA LOVRENČIČ.

Zlata cesta v morju
pelje v nedogled —
jadrnica na obzorju
išče k sreči sled.

V rožah solnce je vtonilo,
zlate ceste nič več ni,
v mraku morje je zavalovilo,
se odbilo od peči...

TOLMUN SRED TRAVNIKA.

ALOJZIJ REMEC.

»Sred travnika v večeru se srebrim,
med vrkami molčeči svit neba,
in čakam tebe, ljuba deklica,
da v mraku tajnem s tabo oživim.

Vso belo vzamem v mračni te objem
in te ogrnem v prvih zvezd sijaj,
v bežečih krogih vsak lovim giblaj
ti plašča, ki te v njem ljubiti smem.

Nocoj te ni...« med vrkami zveni.

V polnočni uri z ljubim je prišla
in z drobno šibo vodo bičala
in šepetala: »Čuj, tolmun živi!

Ker me je prej kot ti objel,
sovražim ga. Naj čuti, naj trpi!« —
Poljubil jo je dragi na oči...
odšla sta... V temi je tolmun ihtel...

DOM.

JANEZ JALEN.

Drama v štirih dejanjih.

Čas: Nekaj let pred svetovno vojno.

Kraj: Trata, veliko posestvo na Gorenjskem.

OSEBE:

Ana, vdova, gospodari; živi ji pet otrok:

Mirko, najstarejši, studira pravo,

Tine, drugi, je odslužil vojake,

Angela je dovršila gospodinjstvo šolo,

Tončka obiskuje zadnji licej,

Stanko četrto gimnazijo.

Tonej, bratranec gospodinje.

Grčarjeva Ivanka, polgruntarska hči.

Mlinarjev Lojze, bogat posestnik, Ana mu je botra.

Miha Krčmar, sosed.

Rado Škrjanec, gimnazijski suplent.

Senoseki: Joža, France, Janez.

Grabljevk: Minica, Jerica.

Pozorišče — od gledalcev.

PRVO DEJANJE.

Pozorišče: Tratnikova hiša (družinska soba). Vhod zadaj. V desni steni vrata v kamro, v levi dvoje oken na dvorišče. Stene so slikane. — Oprava je deloma kmečka, deloma gosposka. Zadaaj: na desni stoji krušna peč s čelešnikom, ob njej na sprednji strani namesto klopi otomana; na levi od vrat kredenca. Spredej: v levem kotu miza in stoli, vse iz javora; v desnem šivalni stroj s stolom in

podnožnim stolčkom; prav ob steni cvetlična mizica z rožami; blizu nje visi brušeno ogledalo. Med okni starinska ura. Po stenah je razobešenih več slik, svetih in posvetnih, fotografije in razpelo. Nad mizo gosposka svetiljka.

Večer pred sv. Martinom.

Mirko (elegantno oblečen, nosi bradico in ščipalnik, vlaga pri mizi v ročen kovčeg popotne potrebsčine).

Ana (petdesetletna, delovno oblečena, v ruti, vstopi, opazuje sina in le navidezno nekaj išče v kredenci).

Mirko (zaklene kovčeg, si prižge cigareto in pogleda Ano).

Ana: Ali res misliš od doma?

Mirko: Saj vidiš. (Pokaže kovčeg.)

Ana: Vsaj nocoj nikar ne hodi. Jutri je sveti Martin.

Mirko: Prav zato grem.

Ana: In nedelja je. Še Tončka in Stanko prideta nocoj.

Mirko: Kako skrbiš Tinetu za parado.

Ana: Ni samo njegov god; tudi očetov je, deseti, odkar leži v grobu. Maša je zanj oznanjena, in, če nocoj odideš, kaj poreko ljudje.

Mirko (pomolči, nato vrže kovčeg z mize na otomano): Seveda, če kličeš ljudi na pomoč, potem...

Ana: Le ostani. Saj itak ne moreš s par goldinarji na Dunaj; več pa zaenkrat nimam.

Mirko: Vedno ti gre trdo za denar. Zakaj si ne izposodiš? Tisoče dobiš na Trato.

Ana: Ne vem.

Mirko: Krčmar ti da, kolikor hočeš.

Ana: Njega ne bom prosila na posodo.

Mirko: Najprvo njega, naš varuh je. Ne vem zakaj...

Ana: Zato.

Mirko: Bi ne bilo za nas napačno, če bi se bila pred leti poročila. Oba vdovca —

Ana: O tem ne bom govorila s svojimi otroki.

Mirko (se opravičuje): Hotel sem samo reči, da je dober gospodar.

Ana: Dober gospodar bo naš Tine tudi.

Mirko: Zase. Le zakaj nisi mene pridržala doma, ki sem najstarejši.

Ana: Sedaj mi očitaš; takrat si me pa zavrnil: »Kdo bo garal noč in dan!«

Mirko: Kdaj je še imel otrok pamet. Palico bi bila vzela v roke.

Ana: Morda želiš, da jo vzamem sedaj, da boš o pravem času dokončal Dunaj?

Mirko: Mama, ti veš...

Ana: Vem, da v četrtem letu nimaš še nobene skušnjje. Pa tudi to vem, da bosta najbrže morala zaradi tebe Tončka in Stanko iz šol. Ne smem misliti na to, tako me je že naprej sram.

Mirko: Tine naj bi se bogato oženil. Kaj hodi za Grčarjevo, ki nima nič.

Ana: Prav bi bilo. Pa če noče, siliti ga ne morem. Tudi jaz nisem imela bogve koliko.

Mirko: Jaaa — oče je bil sam, nas je pa pet. Ali nas je bilo treba toliko?

Ana (mu užaljena požuga s prstom): Mirko! Ali imaš še kaj vere? (Odide. Vrata zaloputne.)

Mirko (stoji nekaj časa sredi sobe in gleda zamišljeno predse, nato gre k otomani, postavi kovčeg na stol k šivalnemu stroju, sname suknjo s čeleznika, jo ogrne in pokrije klobuk; ko odhaja, sreča med vrati Tineta, kateremu se ogne nazaj, nato odide).

Tine (postaven fant, razen brk obrt, v ponošeni lovski obleki, z nahrbtnikom in puško, se okrene proti zaprtim vratom): Dober večer, gospod brat. (Obesi nahrbtnik in puško, popravi lase in se zopet pokrije.)

Tonej (starec, še vedno krepak, dasi že malo upognjen, ima še goste lase in košate brke, vse močno posivelo; nosi škornje in jerhaste hlače, telovnik s svetlimi gumbi, suknjič iz domačega sukna in obnošen kastorec; vstopi, odloži na klop puško in nahrbtnik): Lisjaka sem obesil zunaj, da se tele mehke imenitnosti ne prime kakšna dlaka. (Pokaže prezirljivo na otomano.)

Tine: No, če bi ne bilo večje nesreče...

Tonej (ga prekine): Saj je ta dovolj velika. Vselej, kadar pridem v hišo in vidim to navlako (pokaže po opravi), mislim: Tonej, podvizaj se, če hočeš leči na svoje v grob. (Sede k peči na klop.)

Tine (ne razume primere): Kako? Na svoje v grob?

Tonej: Ko sva z rajnkim tvojim očetom sadila v drvošcih, sva se pogovarjala, da bo les prav do takrat dorastel, ko bo nama treba samo še krste, če ućakava svojih let, seveda. On ni ućakal. Meni pa od druge strani slabo kaŹe. **Tine:** Mara smrt zate! Če te takole trdnega dobi, do sodnjega dne še strohnel ne boš. Grča nagnojeva. Se ti ne pozna drugod tvojih šest kriŹev, le posivel si zadnja tri leta, ko sem bil jaz pri vojaki.

Tonej: Vem, da sem; najbolj zavoljo tebe.

Tine (se začudi): Zavoljo mene?

Tonej: Veliko jih je Źe pozabilo v kosarni na dom, in...

Tine: ...si se bal, da bom tudi jaz?

Tonej: Res je.

Tine: Stric, to skrb ti zamerim. Dve uri sem visel navezan poleg svojega konja na manevrih na Ogrskem, ker sem preveć mislil na dom in sem preslišal trobento, ki nas je klicala. Takrat mi je pisal Stanko, da ste Lom v frato posekali. Ali veš, kaj se pravi viseti privezan? (Sklene roke na hrbtu, jih dvigne med pleća in stopi na prste.) Do smrti ne bom pozabil te sramote, in če sto let živim. (Se zopet zdravna.)

Tonej: Se pa ćudiš mojim lasem. Meni, ki sem z lastnimi oćmi gledal, kako je padal negoden les ne samo na Lomu, ampak tudi na Kališčih in v Strminah. Samo Mecesnovec še stoji. Tudi tega ji bo izplel Krćmar, kanalija, napol zastonj seveda, ker jo je drugim sram prodajati, ta pa tako vse ve, ko je jerob.

Tine: Le kam kopni denar?

Tonej: Vprašaj. Študiranje stane, posebno, če ga ni nikoli konec. Prav, da vas je vse dala v šole; saj kmečki kruh je trd, preklicano trd. Samo: nobel, žida, žamet, dragega konja, belca, v hlev, da ga pretegnejo in prehlade in pozore za konjederca, potlej pa drugega, šarca, in zopet: hiii od gostilne do gostilne in pijmo in jejmo. Kaj takega še graščina ne prenese, nikar kmetija.

Tine: Zakaj nisi vzrožil?

Tonej: Pošteno sem. Dosegel sem pa toliko, da me še posli več ne ubogajo. Prav imajo. Če se domačemu sinu ne zdi škoda konja, zakaj bi se hlapcu smililo žrebe?

Tine: Mama bi morala...

Tonej: Mama. Vsaka mama je predobra. In boji se za dober glas hiše, če ne bo — trbos — na vse kraje. Za kredit hiše se boji. (Vstane.) V drvoščih je rasel kredit; sedaj ga ni več in (pove mu poltiho) v posojilnicah, mislim, tudi ne več.

Tine: Tako daleč je Trata?

Tonej: Kje pa naj bo. Gospodarja nič; gospodinji dekla; mama je obupala, zanaša se samo še nate.

Tine: I, kaj naj jaz naredim?

Ana (odpre napol vrata): Pojdita jest.

Tine: Takoj prideva.

Tonej (pridušeno): Slišala je. Fant! (Se zopet razvname.) Vajete v roke in udari z bičem na desno, na levo, po konjih, in če vsi jokajo: mama, Angela, Tončka, Stanko, in če Mirko preklinja zada, da se bodo iskre kresale, ti bij, bij, dokler ne pretegneš Trate zopet na trdo cesto, s katere so jo zavozili.

Tine: Kako bom, revež, pretegnil, če so kola do pest vdrti v zemljo.

Tonej: Hrbet pod voz; na drugi strani bom poprijel jaz in z bičem po konjih; ni zlomek, da bi ne premaknila.

Ana (odpre popolnoma vrata): Se bosta v kuhinji dogovorila. Čaj se bo shladil. (Toneju.) Ti ga pa nikar ne podpihuj. (Odide.)

Tonej: Samo božajmo se; tako dolgo se božajmo, da bodo prišli (bobna z roko po klopi): Taramtatatam, — k prvemu, k drugemu — kdo da več — k tretjemu. (Sune z nogo otomano.)

Tine (ki ga to pretrese): Stric, pojdi v kuhinjo; potreben si kaj gorkega.

Tonej (vzame puško in nahrbtnik): Ali ti ne greš?

Tine: Nisem lačen.

Tonej: Rad verjamem, da se ti ne ljubi jesti. No, pa premisli, kako bi se vendarle ohranilo v Mecesnovcu kakšno deblo za mojo krsto. — Lisjaku bom že jaz potegnil kožuh čez ušesa. Drl se ne bo rad, je stara mrha. Menda sta bila s Krčmarjem istega leta rojena. (Odide.)

Tine (gre zamišljeno gori in doli; vzdrami ga ropot kočije, ki pripelje na dvorišče; pogleda skozi okno, nato urno stopi k peči, sname puško, primakne otomano nazaj, sede nanjo in navidezno pregleduje puško).

Angela (zdravo dekletu temnih las, gosposko oblečena, v klobuku, kožuhovini in rokavicah, v rokah ima zavojčke iz prodajalen, vstopi).

Ivanka (krepko, prikupljivo kmečko dekletu, ji sledi in nosi večji zavoj).

Angela (ko se Tine ne zmeni): Kaj stražiš peč? (Odloži zavoj na kredenco, sleče rokavice in odviije majhen zavitek.)

Tine (ne da bi dvignil glavo): Je kar prav, da jo vsaj eden varuje. Če nam jo kdo ukrade, kje bomo pa pekli potice in pogače?

Ivanka: Ne bodi siten in vsaj dober večer nama reci.

Tine (urno vstane in odloži puško na klop): Nisem videl, da si tudi ti prišla.

Ivanka: Kupila sem si nov robec, pa so nama kar skupaj zavili.

Angela (obesi robec čez roko in ga kaže Tinetu): Ali ji nisem lepega izbrala?

Tine (prikupljivo): Ivanka, preveč te bodo gledali fantje.

Angela (se šali): Samo z očmi ti je nihče ne bo snedel. (Zloži robec in ga da Ivanki.)

Ivanka (se tudi šali): Vidiš, Angela, vsi so enaki. Tudi profesor Škrjanec se je hudoval, da Mlinarjev Lojze preveč gleda za tabo.

Angela (nekoliko nevoljna): Naj se. Ali mar on hodi mimo drugih s povešenimi očmi?

Tine (se čudi): Profesor Škrjanec? Povej še kaj novega, Ivanka.

Ivanka: Ne utegnem; moram večerjo kuhat. Lahko noč. (Odhiti.)

Tine in Angela (odzdravita): Lahko noč.

Tine: S kakšnim Škrjancem te je podražila Ivanka?

Angela: S takim, ki prepeva nad njivami.

Tine: Kje sta se spoznala?

Angela: Tamle za mizo, ko se je prvič pripeljal z Mirkom.

Tine (poprijemlje se ga jeza): Mirko ga je pripeljal?

Angela: Pravzaprav konj.

Tine: Torej si le prebrala!

Angela (se prične razburjati): Kaj sem prebrala? Koga sem prebrala?

Tine: Ne delaj se nevedne. Saj ti je Ivanka povedala. Še dekletce si bila, ko je mislil Lojze nate in ti tudi nanj.

Angela: Ne rečem, da nisem. Sedaj imam pa že toliko pameti, da vem, kako slabo bi pristojal mlinarici klobuk.

Tine: Odloži ga; ni ti prirastel na glavo. Če pa nočeš, ti jih pa laže Lojze kupi en voz kakor profesor enega samega.

Angela: Da, nočem.

Tine: Eee, ko bi te bila mama poslala med plevce na njivo, namesto v šole...

Angela (ga prekine): Tebe pa gnoj izmetavat iz hleva.

Tine: Zaenkrat je bolj potrebno, da ga iz hiše.

Ana (vstopi in jih posvari): Ljudje bodo rekli, da se prepirata, tako sta glasna.

Angela: Kdo neki naju sliši.

Ana: Mlinarjev Lojze je šel konje gledat. Stopi tudi ti v hlev, Tine.

Tine: Mlinarjev Lojze? (Odide.)

Angela: Takrat pride, kadar ga je najmanj treba.

Ana (jo posvari): Angela.

Angela: No, kaj? (Vzame zavoje.)

Ana: Zakaj sta si prišla s Tinetom navzkriž?

Angela: Za nič.

Ana: Ali mar ne smem vedeti?

Angela (po kratki pavzi, mirno): Prosi Boga, da bi še dolgo ne izvedela. (Odide v kamro; vrata pusti odprta.)

Ana: Le tiščite vsak na svojo stran. Trme. (Prižge luč.)

Angela (se vrne brez zimske obleke in si popravlja pred ogledalom lase).

Ana: Ali si vse nakupila?

Angela: Ne, mi je zmanjkalo denarja.

Ana (po kratkem presledku): Angela. (Skoraj prosi.)

Angela: Kaj je, mama?

Ana: Če bo Lojze kaj omenil...

Angela: Mislim, da ne bo.

Ana: Pa če bo hotel slišati tvojo zadnjo besedo, kaj mu boš odgovorila?

Angela (molči in sede na otomano).

Ana: Kaj mu boš odgovorila? Da ali ne?

Angela: Ne.

Ana (stopi k njej): Angela, pomisli!

Angela (vstane): Pusti me. (Gre k cvetlični mizici in urejuje navidezno cvetlice.)

Ana (odviije luč).

Lojze (lepo zrasel, tridesetleten, v obraz ne ravno lep, drugače prikupen, nosi pisano srajco brez kravate, ponošeno obleko, za mrz havelok): Dober večer!

Tine (pride tik za njim).

Ana in Angela (odzdravita): Bog daj!

Ana: Že dolgo se nisi oglasil pri nas.

Lojze: Ne utegnem, botra; sem sam gospodar in gospodinja.

Angela: Kaj ti več ne gospodinji Jera?

Lojze: Jera je stara. Posel je posel, nihče ga ne uboga.

Tine: Ali pa ga vsi z gospodarjem vred.

Ana: Odloži in sedi! (Mu ponudi stol pri mizi.)

Lojze (obesi havelok in klobuk in sede): Dolgočasno je pri nas, odkar je umrla mama. Ko bi imel vsaj sestro ali brata.

Ana (sede): Saj ne bo vedno tako.

Lojze: Lahko postane še bolj pusto.

Tine (sede): Pridi večkrat k nam.

Lojze: Saj ne vem... Angela, ali ne boš prisedla? Tebe je moja mama tako rada imela, kakor bi bila naša.

Angela (prisede in se sili v veselo razpoloženje): Škoda, da nisem. Samo, če bi bil ti zadovoljen s tako sestro. (Besedo sestra poudari.)

Lojze: Bi bil.

Angela: Bog ve kako bi me tiščal od doma, da bi ne bila v napotje mladi.

Lojze: Dokler bi ti ostala doma, bi se jaz sploh ne ženil. In ti?

Angela (po kratkem presledku, resno): Pustiva otročarije. (Vstane in sede k šivalnemu stroju.)

Tine: Angela?

Lojze: Kaj sem hotel reči? — Aja. Križki graščak me je prosil, naj poizvem, če je vaš šarec naprodaj.

Ana: Šarec?

Tine: Zakaj ne, če ga dobro plača.

Lojze: Svojemu konju išče para; in šarec in njegov sta kakor dvojčka. Nihče drugi ne bo ponudil takih denarjev. Saj lahko drugega kupite.

Tine: Čemu drugega. Odveč je pri koritu. Čemu pa imamo dve žrebetni kobili?

Ana: Vendar. — Škoda se mi zdi lepe živali.

Tine: Kaj ga bo škoda. V najlepših letih je in vreden bo vsak dan manj. Škoda je mladega lesa.

Ana: Res ne vem...

Lojze: Botra, le dajte ga, le.

Angela: Mama, nikar! Kaj bo rekel Mirko, ko vidiš, da je šarec njegovo največje veselje.

Tine: Mirko? Ali je on gospodar?

Angela: Kdo bo prenašal njegovo togoto vselej, kadar se bo kam peljal.

Tine: Pa naj hodi peš, če mu nista kobili dobri.

Ana (ju posvari): No, kakšna sta.

Lojze: Angela, ne bodi huda; jaz nič ne silim; bom pa Križkemu sporočil, da ni naprodaj. Ali ne?

Ana: Zaenkrat ni. Kadar bo, je on prvi. Ali ne, Tine?

Tine: Naredi kakor hočeš. Saj je tvoj. (Vstane.)

Lojze (vstane): Torej ne. (Se oblači.) Pa brez zamere.

Ana (vstane): Kaj že greš?

Lojze: Se mi mudi. Lahko noč. (Odide.)

Tine in Angela (odzdravita): Lahko noč.

Ana (odide z Lojzem).

Angela (sedi zamišljena).

Tine (vstane, sname puško in nahrbtnik in prime za kljuko).

Angela (stopi k njemu): Tine, počakaj!

Tine (se okrene): No?

Angela: Ne glej me tako... Ne prosim zase.

Tine: Morda želiš, da kupimo Mirku še avtomobil.

Angela: Oba sta... Oba kopljeta mami grob.

Tine: Jaz ga ji kopljem? (Odloži puško in nahrbtnik na klop.)

Angela: Pusti jo, naj gospodari po svoje.

Tine: Da zagospodari Trato in sebe.

Angela: Pa vsaj potrpi, dokler — dokler se pri meni kaj ne izpremeni. Potem pa začnite razprodajati vaše konje. Prosim te le, reši hišo in vsaj nekaj zemlje, če moreš.

Tine: Par pedi, kajne! Da bo Trata kakor črešnja, katero so obsekali in osmukali listje prašičem v hrano. Rajši nič. To, to bi umorilo mamo.

Angela: Mamo vzamem s seboj.

Tine: Kam? V mesto?

Angela: Da.

Tine: Aaa? Zato obračaš Lojzu hrbet?

Angela: Pusti me. (Se skloni na otomano.)

Tine: Rada imaš mamo, rada; ne poznaš je pa ne.

Angela: Saj pravim, da ne bo prenesla razprodaje.

Tine: Laže deset razprodaj kakor en sam očitek, da se je eden izmed otrok žrtvoval zanjo. Ona, ki je zavoljo nas preveč gospodarila s srcem in premalo s pametjo.

Angela: Kdo neki ji bo to očital?

Tine: Nihče, ker ji bom povedal, zakaj misliš na Škrjanca. Ne bo hotela iti s teboj.

Angela: Ni mi samo zato všeč.

Tine: Le vzemi ga, ti ga nič ne branim, tvoj bo. Mama je pa tudi moja.

Angela (proseče): Tine. Doma ji bo počilo sree, kadar pride razprodaja.

Tine: Ti ji boš seveda postlala s samim cvetjem. (Kakor zase.) Naša mama na tujem, brez doma, odtrgana celo od naših grobov. Še pokopana ne bo zraven njih. Ali si moreš izmisliti zanjo hujše peklo. Bolje, da se zgrudi s Trato vred; saj nebesa si je z nami krvavo zaslužila.

Angela (skrije glavo v dlani na naslonjalo otomane): Nehaj! Že tako mi je dovolj hudo.

Tine (jo sočutno gleda): Angela! Kaj pa, ko bi se tudi ti poprijela dela. Vsaj dokler si doma.

Angela: Je prepozno.

Tine: Ni prepozno.

Angela (dvigne glavo): Misliš —?

Tine: Sva rekla s Tonejem...

Angela: Tudi stric še upa?

Tine: Tudi. Sva rekla, da se s Trate ne umakneva; nesli naju bodo, kadar umrjeva.

Angela: In če ne zmoreta?

Tine: Če... Pomagaj.

Angela: Kako naj pomagam?

Tine: Gospodinjstvo prevzemi. Ene dekle bo manj treba in drugi dve bosta delali. Jaz bom šel na polje; za enega hlapca gotovo zaležem. Tonej je res že star, red bo pa le držal v hlevu.

Angela: In mama?

Tine: Mama? — Bolje zanjo, če gre doma skozi vice, kakor na tuje do smrti v peklo.

Angela: — Lepo bi bilo.

Tine: Ti si voljna?

Angela: Poizkusimo!

Tine: In če Bog da... Krčmar! (Stisne pest.)

Angela: Tudi ti imaš mamo zelo rad.

Tine (se ji nasmehne): Samo bolj trdo, kajne?

Angela: Da. (Prisluhne.) Pssst. Gre. (Hoja v veži.)

Tine (tudi posluša): Krčmar gre z njo.

Angela: In Mirko. (Sede na otomano.)

Tine: Cele vojske se ne bojim več. (Sede za mizo in si zvija cigareto.)

Krčmar (košat možakar, nekaj čez petdeset let star, brke ima pristrižene, obleko pono-

šeno, nanjo je tupatam prismoljeno žaganje, govori že med vrati z visokim glasom, kakor bi se silil, pa mu je le tako prirojeno): Šteti moraš tudi, koliko skrbi in potov ima človek, koliko obutve strga v gorah in vozovje se polomi, živina pretegne.

Ana (vstopi zadnja): Pri našem lesu si vse trikrat dobro zaslužil.

Mirko: Če bi ne bil ta, bi bil kdo drugi.

Krčmar: Tako je. (Sede k mizi.)

Tine (vstane in si prižge pri kredenci cigareto).

Krčmar: Ali boš prižgal?

Tine: Že gori. (Sede k Angeli.)

Krčmar: Ana, sto debel daj, da se izplača; Mecesnovec je daleč. Potem primaknem še nekaj.

Ana: Ne vem, kako se je zaraslo; nisem bila še nikoli gori.

Mirko: Če hočeš, grem jaz pogledat.

Krčmar: Kaj se boš trudil po nepotrebnem. Sam sem bil prejšnji teden gori in sem prehodil ves gozd.

Tine (preseka): Jaz pa danes.

Ana: Kajne, Tine, da jih je škoda sto?

Tine: Sto. Vsake veje je škoda, sedaj, ko se mecesni najbolj debele. Najmanj deset let naj še stoje.

Mirko: Seveda; deset let; ko bo Trata samo tvoja. Dobro znaš.

Tine (vstane).

Angela (ga zadržuje): Tine, vendar...

Tine: Nič. Vsak je norec, kdor žanje napol zrelo pšenico. (Gre k mizi.)

Krčmar: Kdor ve, da mu bo zrelo pobila toča, hvali Boga, če more rešiti zeleno.

Angela (pride k Tinetu in ga prosi): Na mamo misli.

Tine: Proč pojdi.

Krčmar (vstane): Ana, ali prodáš ali ne? Denar ti naštejem še danes.

Ana: Odloživa.

Tine: Kar poderita. Nikoli več ne bo pela Vaša sekira v naših gozdih. Imamo doma roke in sekire, doma vozove in konje, in kadar bo les dozorel, bomo sekali sami.

Krčmar (mu žuga): Fant, počakaj, še ponujat mi boš hodil les, samo da izpregledáš.

Tine: Nikoli.

Krčmar: Ti ne; še nisi gospodar in boš najbrže šele o svetem nikoli. Mama bo pa prišla.

Ana: Nikdar več ne. (Gre k Angeli.)

Krčmar: Čez leto dni bomo videli. (Odide in zaloputne vrata.)

Mirko: Kdo pa je pravzaprav pri nas gospodar?

Angela: Mama; saj si slišal Krčmarja.

Mirko: Podobno ni.

Tine: Pojdi v gruntne bukve gledat, tam stoji črno na belem.

Mirko: Črno in belo, da. In med črnimi pripiši stoji tudi moj delež po očetu; tri tisoč goldinarjev. Star sem že davno dovolj. Kdaj jih dobim?

Ana: Kadar doštudiraš. Šola naj bo moj delež, tebi in vsem, ki boste šli od doma.

Angela: Čemu ti bodo, ko ti ničesar ne manjka.

Mirko: Ničesar ne manjka? Še na Dunaj ne morem, ker ni denarja.

Ana: Vselej si ga še dobil, rajši preveč, kakor premalo; in tudi sedaj ga boš.

Tine: Pa ne več preveč.

Mirko: Ti mi ne boš meril kruha, ti, ki si me izpodrinil.

Tine: Ga boš pa ti meni. Seveda, ki ga nisi sam zaslužil niti za enkrat v usta ne. Ti meni, ki se že od petnajstega leta peham doma. Kar menjajva.

Mirko: Dajva.

Tine: Ti mi daj šole, jaz ti dam svoje žulje.

Angela: Ne prepirajta se za prazen nič.

Mirko: Svoj delež zahtevam. Pa konec besedi.

Tine: Jaz tudi svojega; Angela, ti tudi svojega; Tončka tudi svojega, Stanko tudi svojega. Mama in stric naj pa gresta od hiše do hiše. (Kaže, kako bosta prosila:) Ljudje božji, Tratnikova sva, dajte nama košček kruha, in če smeja v vaših vislih ostati čez noč. (Se izravna in namerja s stisnjenimi pestmi:) Huuu.

Angela (se prime za glavo): Marija pomagaj, ali sta obsedena? (Prime Ano za roko.) Mama!

Ana: Tri tisoč goldinarjev mi tudi Krčmar več ne posodi.

Tine (ironično): In zaradi njega, gospoda, se braniš prodati šarca.

Mirko: Zaradi mene ga nisi prodala?

Ana: Da, samo zaradi tebe ne.

Mirko: Odneham, mami na ljubo.

Tine: Jaz pa ne odneham; Krčmarju na kljub ne. Rajši se pretrgam na Trati; naj bo potem dom čigar hoče; magari Tončke, da bo prepevala po njem. Naš rod bo živel na očetovem domu, ali pa naj izmre.

Angela: Tine, nikar se ne zaklinjaj!

Tine: Še enkrat pravim (dvigne prste kakor bi prisegal): Na svojem domu, ali pa naj izmre.

Ana (se nasloni na mizo): O Bog!

Zastor hitro pade.

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XIII.

Smo še na četrtem planetu (po Danteju!), na Solncu. Čuli smo v prejšnjem (XII.) spevu prelepo življenje Dominikovo; z žalostjo zvedeli tudi za propadanje reda Frančiškovega; slišali končno imena tistih 12 blaženih duhov, ki tvorijo zunanji venec okrog Danteja: vse to nam je govoril sv. Bonaventura. Z njegovim govorom se je zaključil prejšnji spev. In kaj sledi v XIII.? V prvih desetih tercinah (vv. 1–30) nam skuša poet še enkrat živo predočiti lepoto onih dveh vencev blaženih duhov. V prejšnjem spevu ju je primerjal z obema mavricama, ki ju vidimo po dežju na nebu; zdaj pa nas pozivlje, naj si mislimo štiriindvajset najlepših zvezd neba, lepo razvrščenih v dveh velikih sosrednih (koncentričnih) krogih, da dobimo vsaj senco one divne prikazni. Pa katerih štiriindvajset zvezd naj si mislimo? Sedem zvezd Vélikega voza, zadnji dve zvezdi Malega voza, t. j. zadnjo premo (Mali voz so časih imenovali tudi Pitni rog, Rog za pitje, čigar konec bi tvorila zvezda severnica, zadnja prema pa bi tvorila ustje, s katerim se piše), ter še petnajst drugih, katerihkoli, samih najsvetlejših, najlepših. Iz teh zvezd naj si mislimo — veli poet — zložena dva venca, slična tistemu, ki ga vidimo na našem nebu (sestoji iz 9 zvezd) in ki je nastal takrat, ko se je bogu Bakhu zasmilila zapuščena Ariadna, hčerka kralja Minoja, ki ji je vzel cvetlični venec z glave ter ga zalučal na nebo, kjer je obstal kot »Severna krona«. (Seveda ta primera za toliko zaostaja — pripominja pesnik — za resnico, za kolikor počasna rečica Chiana v Toskani za bliskovitim vrtenjem najvišjega nébesa.) In kaj pôjeta ta zhora blaženih? Ne himen — pesmi v čast Bakhu — in ne pajanov v čast Apolonu, ampak pesem v čast sv. Trojici ter Bogu-človeku.

Verzi 31–111 so celota zase. Zaradi njih se zdi nekterim ta spev manj uspel in šele od v. 112 pa do konca zopet lep in poetičen. Kaj vsebuje takega, da se zdi dolgočasen? V spevu X., v. 114, je bil sv. Tomaž Akvinski, ki je potem v XI. spevu slikal življenje Frančiška, ubožca božjega, rekel o Salomonu: »mož modrosti večje ni vstal še«; beseda je Danteju kot puščica obtičala v spominu; ni mu šla iz glave; ni si mogel misliti, da ne bi bil Adam in kaj šele Kristus (kot človek) modrejši. Ta dvom ga je mučil skozi spev XI. in XII.; tu, v XIII., mu isti sv. Tomaž svojo trditev pojasni na podlagi znanega izreka: Qui bene distinguit, bene docet, t. j. dobro uči, kdor dobro loči. Iz dolge razprave Tomaževe čujemo, ko da veli Danteju: »Ljubi moj, ti moraš distinguirati! Le kot kralj je doslej Salomon najmodrejši in sam ó to sem trdil.«

115 Pa preidimo v podrobnosti! V vv. 34–36 sv. Tomaž ugotavlja, da je Dantejev prvi dvom iz speva X.,

SVETNIŠKA BALADA.

JOŽE POGAČNIK.

Ustnice razpokane,
oči ves dan objokane —
dete, kaj ti je?
ojoj!

Preveč mi Bog je piti dal,
preveč z očmi sem že spoznal —
zato trohnenje vame gre.
Oj! Oj!

SPEČI STRAŽARJI.

FRANCÈ VODNIK.

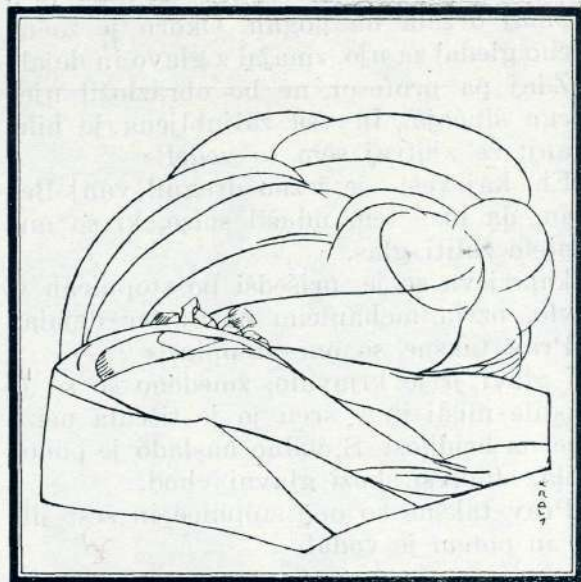
Pred šotori našimi
ugasli so ognji
in bedni stražarji,
v plašče tople zaviti,
spe utrujeni...

A mi, ki vso noč smo
molitve v šotorih prepevali,
vedoči, da pride
mimo naš Kralj
in nas popelje
na slavje veličastno,
smo umolknili.

Sklonjeni nizko
od teže bridkega molčanja,
prestrašeni in blede
stojimo nepremično,
v rokah držeči
čujčnosti rože ovenele
in njih grenki vonj
polni s tesnobo nam
oropana svetišča duš.

Ne pojemo več
in naše molitve so neme.
Obup in strah
nam duše vznemirja,
ko s pogledi bolnimi
se vprašujemo:
Ali bo videl nas,
ko v temi bo mimo šel?
Ali bo videl nas? —

Ne pojemo več...
a bedni stražarji naši
spe utrujeni
in več ne svetijo nam
plameni ognjev
v temi!

DOM.

JANEZ JALEN.

Drama v štirih dejanjih.

DRUGO DEJANJE.

Pozorišče: Tratnikova hiša kakor v prvem dejanju.
— Oprava je ista, le namesto otomane stoji pri
peči miza krušnica, okrog katere je razšarjena
peka. Luč nad mizo gori.

Triindvajsetega decembra zvečer.

Ana (v isti obleki kakor v prvem dejanju,
pospravlja pehare in podhlebnice).

Angela (v delovni obleki in v belem pred-
pasniku, nazaj pokrita, pride iz kuhinje, sede
k mizi in si briše z robcem razgreti obraz):
Hvala Bogu, da je kruh vsajen.

Ana: Trudna si, kajne.

Angela: Kaj bom trudna; le vroče je pred
pečjo, da bi človek kar zgorel.

Ana: Čemu se ženeš po nepotrebnem. Lahko
bi vsadila Mina.

Angela: Dekla? Dokler jaz gospodinjim, sta
lopar in peč moja, Minin pa je pomijnik.

Ana (po kratki pavzi): Kako lepo bi bilo
lahko pri nas.

Angela: Lahko, če bi vsi imeli pamet. Daj,
pospravi sama nekoliko. Jaz moram Mirku
pripraviti sobo. (Vstane.) Z malima dvema
se bo pripeljal.

Ana: Počij nekoliko.

Angela: Da bo takoj ogenj v strehi, ko pride.
(Prime za kljuko.)

Ana: Saj ga ne bo.

Angela (se začudi in stopi nazaj): Ne bo ga
domov?

Ana: Pisal je, da se mora učiti.

Angela: Čudno, da ga prav za božične praz-
nike napade pridnost. — Ha, ha, ha. Kmalu
bo zopet prijetno na Trati, ker srečuje norce
pamet.

146 **Ana:** Angela, nikar!

Angela: Kako bi me ne jezilo. Mi vlečemo, on pa nalašč nagaja. Naj le uboga Krčmarja, slepec. — Prav. Torej ne bomo nikdar več na božič vsi doma.

Ana: Da, že prihodnje leto tebe več ne bo.

Angela: Hvala Bogu, da grem, da bo konec.

Ana: Kako govoriš.

Angela: Misli Mirko, kako nam kljuba, če se nam Krčmar škodoželjno smeje. Tudi njemu se še bo; pa bo prepozno.

Ana: Nikomur se ne bo. Jutri pošljeva Mirku potice.

Angela: Kaj — — —? Še to — — —? Zaradi mene. (Pospravlja.)

Ana: Morda se res uči. Z malim je zadovoljen letos. In, saj veš, na svoj delež čaka.

Tonej (pride trdo): Mesar je vzel tele. Na, denar!

Ana (vzame denar, pregleda površno in spravi v kredenco): Koliko je tehtal?

Tonej: Devet funtov čez poldrug cent.

Angela: Lepo tele.

Tonej: Za mesarja; za rejo pa ni imelo pravih kosti.

Ana (se vrne k delu): Pogrej se, Tonej. (Mu pokaže klop pri peči.)

Tonej: Mi ni mraz, me je Krčmar dovolj nakuril.

Angela: Krčmar?

Tonej: Sva rekla s Tineto, da ne sme pasti nobena srna, da bodo zarod odredile, ko je tako trda zima. Mi je pa ta lakota dveh kozličev mater odbil.

Angela: Revčka.

Tonej: Ne bosta dolgo revčka, ju bodo lisice strgale.

Ana: Lov bosta vendar sama uredila.

Tonej: Na tvoje ime je zapisan! Zato moraš ti Krčmarju prepovedati streljati.

Ana: Tine naj — — —

Tonej: Da mu bo zopet podrobil, da še ni on gospodar, kakor oni dan na Kališču. Sem mislil, da ga bo ustrelil, tako je bil Tine tegoten.

Angela: Še kaka nesreča naj se pripeti. Treba je bilo lov izdražiti!

Tonej: Ali sem ga jaz, ali ga je Krčmar?

Ana: Naročila sem mu; šestnajsto leto je že pri hiši.

Tonej: In mislim, da sme tudi Tine imeti kako zabavo, če zaradi Mirka stoji šarec v hlevu.

Ana: Že zopet zabavljaš.

Tonej: Ne bom rekel nobene več. Samo to povem, da bom Krčmarju vzel puško, če ga še enkrat dobim v našem lovu; potem naj bom pa jaz zaprt ali on; magari eden izmed naju mrtev. Jaz sem Tratnikov zaprisežen lovec, ne on. (Jezzen odide.)

Angela (hoče za njim): Stric!

Tonej: Nič stric. (Zapre vrata.)

Ana: Čudno, da ni Tine nič omenil, da sta se na Kališču sprla.

Angela: Saj ne more, če mu očita, da še ni gospodar. Izgledalo bi, kakor da hoče imeti takoj Trato od tebe.

Ana: Imaš prav.

Angela: Ko bi vsaj Tine in Mirko, ki sta brata — — —

Ana: Tudi Kaj in Abel sta bila brata — (Kraguljčki prirožljajo na dvorišče.)

Angela (posluhne): So že doma. (Odhiti.)

Ana: Ogrni se. Razgreta si. Prehladila se boš!

Angela: Nič se ne bom, in, če se prav.

Ana: Ne ubogajo več. (Sede. Ko začuti Stanka, vstane, potegne z robcem preko obraza in si popravi lase in ruto.)

Stanko (krepak deček v petnajstem letu, v lepi zimski obleki, obstoji na pragu in se počasi odkrije).

Ana: Kaj ne upaš naprej?

Stanko: Gledam le, če si tudi ti slabe volje.

Ana (mu gre naproti in mu da roko): Kdo pa je slabe volje?

Stanko: Vsi. Tine se je ves čas z voza pogovarjal s šarcem in Črtom; posebno s psom. Tončka se je zavila v kožuh in molčala.

Ana: In obvarovala sebe in tebe prehlada.

Stanko: Sedaj pa lahko zunaj na mrazu z Angelo klepeta.

Ana: Stanko, dekleta si rade svoje povedo.

Stanko: Čenčajo.

Angela (vstopi): Mama, tudi Tončki je Mirko pisal.

Stanko (sede k peči).

Tončka (je vstopila tik za Angelo): Pritožuje se čez Tineta. Dober večer, mama! (Ji da roko.)

Angela: Zaradi njega noče priti domov.

Tončka: Meni naj bi bil že pisal; toda — Škrjancu —.

Ana: Stanko, preobleči se pojdi, ves boš moknat.

Stanko (ugovarja): Tudi Tončka je praznična.

Angela: Ubogaj mamó!

Stanko (vstane): Zaradi mene lahko govorite o Mirku in Škrjancu.

Tončka: Bratec, ne bodi siten!

Angela: Kaj te brigajo naši pogovori?

Stanko (se razburi): Toliko me brigajo, da grem prihodnje leto na drugo gimnazijo, kjer ne bo profesorja Škrjanca, ali pa ostanem doma. Ne bodo mi očitali, da imam dobre rede zaradi svoje sestre. Da veš, Angela! (Burno odide.)

Angela: Kdo mu je povedal? Tončka?

Tončka: Sedaj si ti sitna.

Ana: Otroci imajo velike oči in več vidijo, kakor si odrasli že.

Angela: Odrasli pa vidite celo to, česar ni.

Tončka: Ne bodi huda. Pokaži mi rajši, kako si preuredila najino sobo.

Angela: Pojdiva! (Odideta.)

Ana (sede in nasloni glavo): Tudi najmlajšega so potegnili za seboj v vrtimec. (Začuje Tine-tove korake, vstane in gre brisat k peči prah.)

Tine (v težkem haveloku, debele rokavice na rokah, vstopi): Ali strica še ni?

Ana: Že dolgo je doma.

Tine: Je kaj prinesel?

Ana: Zajca.

Tine: Samo. No, pa saj še ni vedel. Škoda. (Hodi po hiši in slači rokavice.)
Ana: Kaj ti je danes?
Tine: Nič mi ni. Mraz je.
Ana: Je. Takoj zavrem čaja. (Odide.)
Tine: (hodi naprej in zmeče rokavice in havelok na klop): Nič ni. Saj več biti ne more.
Ana (se vrne): Ali ti je še mraz?
Tine: Eee, ne bom zmrznil.
Ana (vzame cunj, da bi zopet brisala prah).
Tine (se ustavi pred njo): Mama! Naj se jutri Stanko in Tončka peljeta do kriške graščine. Rada se vozita na saneh.
Ana: Ali ni predaleč v tem mrazu?
Tine: Lajo in Črta bi vzela s seboj.
Ana: Zakaj oba?
Tine: Prodal sem jih. Kriški jih rabi takoj. Sam jih ne utegnem odpeljati in jih tudi nočem. Da bi cvilila na verigah, ko bi odhajal!
Ana: Kako boš sedaj sam lovil?
Tine: Pozimi s sekiro, poleti s koso.
Ana: Kaj hočeš reči?
Tine: Tudi lov sem oddal.
Ana: Ne moreš skriti, kako ti je po obojem hudo.
Tine: Ah, kaj hudo. Konjem pred dirko nismo dali nič jesti in nič piti in sami nismo z njimi vred ves dan nič jedli in nič pili za prazen nič. Dom pa ni prazen nič!
Ana: Pa vendar nisi prodal tudi puške?
Tine: Nisem. Nad mojo posteljo naj visi ta spomin na mojega očeta. In, četudi bi mi ne bila v spomin, je ne dam, ker jo bom čez leta zopet nosil na rami okrog. O, še bodo lajali Laje in Črti na našem dvoru; prav ta imena jim bom dal; tudi v spomin. — Sicer jo bom pa rabil včasih; izgovoril sem si vsako leto za tvoj god srnjaka.
Ana (ga prime za roko): Tine!
Tine (se umakne): Pusti me; nisem več otrok. — Denarja ti ne morem dati nič; še sam sem nekaj dodal, da sem plačal v posojilnici za ostale obresti.
Ana (veselo): To skrb si mi odvzel?
Tine: Da. In za naprej jih bo treba plačati še ta mesec. Zato pa — — — Tudi šarca sem prodal.
Ana: Šarca. (Sede in upre pogled zamišljeno predse.)
Tine: Hočem reči — — — Saj ni moj. Sestavila sva le kupno pogodbo. (Jo vzame iz žepa in položi prednjo.) Podpiši jo, če ti je všeč; ugodna je. Če ne, pa ne. (Ogrne havelok, vzame rokavice in hoče oditi.)
Angela (vstopi in ju ostro pogleda): Kaj si zopet storil?
Tine: Nič.
Angela: Nekaj si; poglej mamol!
Tine: Prodal sem, kar nam je v napotje.
Angela: Kaj si prodal?
Tine: Lov, pse in konja; če moraš vedeti!
Angela: Zadrega. Lahko bi me prej vprašal, če si me naprosil, da ti pomagam voziti.
Tine: Ako bom ženske izpraševal, bomo cincali in cincali, dokler ne bo vse zacincano.

Ana: Vsaj konja bi obdržal do jeseni.
Tine: Kaj pa bo v jeseni? Nič ne bo. Staro pesem »Daj, daj, daj!« bi naprej peli. Zvedel sem danes, da nima Mirko še nobene izkušnje. Prav zato — — — Naj on počaka, dokler mu ne vržem tistih treh tisočakov; potem naj pa študira ali kar se mu poljubi. S Trate ne dobi krajcarja več, in če gremo prav pred sodnijo.
Ana: Pa, če ne bo hotel čakati?
Tine: Naj nas pa požre, da bo vsaj enkrat sit.
Ana: Ne govori tako, nič ti ne pristoja.
Tine: Pristoja ali ne. Dovolj sem popuščal; za naprej ne bom več. S tole pogodbo se odloči zame ali zanj, da bom vedel, ali bo Trata moja ali Krčmarjeva. (Trka s palcem po pogodbi.)
Angela: Tine, vendar — — —
Tine: Nič vendar! Nazaj ne grem več.
Tonej (odpre vrata in obstane med podboji): Tine, stopi sam v hlev; črni kobili ne moremo vlti zdravil.
Tine: Vsi ste za nič! (Vrže plašč in rokavice nazaj na klop.)
Tonej (ga med vrati potrklja po rami): Fant, dobro voziš; na obrazih vidim. (Odideta.)
Ana: Dobro; samo — prevečkrat rabi bič. Padli mu bodo konji.
Angela: Sama pamet ga je, nič srea.
Ana: Ima po svoje prav. Srce je slab računar. Daj mi tinto in pero! (Bere pogodbo.)
Angela (prinese zahtevano iz kredence): Kako ga je prodal?
Ana: Prodajati in kupovati znajo moški bolje kakor me.
Angela: Mama, premisli, kaj bo, ko izve Mirko.
Ana: To ve samo Bog. Tine noče nazaj, mi brez njega ne moremo naprej. Krčmar pa komaj čaka, da — — — saj veš.
Angela: Podpiši! (Ji ponudi pero.)
Ana (med podpisovanjem): Zdi se mi, da podpisujem smrtno obsodbo. Morda svojo.
Angela (bolestno): Oh Tine, to niso več vice, to je že pravi pekel.
Ana (vstane): Angela! Po božiču se bomo peljali z malima dvema k Mariji Pomagaj.
Angela (kakor bi se oddahnila): Saj res, mama.
Krčmar (vstopi): Pri vas diši že po poticah.
Ana: V peči so.
Krčmar: Kje je Tonej?
Angela: Zunaj nekje.
Krčmar (jezno Ani): Povej mu, da takega zmerjanja ne bom nikoli več mirno potrpel.
Ana: Zakaj pa delaš po svoje?
Krčmar: Že sam vem, kaj delam, in ni treba, da bi me drugi učili; najmanj pa kakšen hlapec, čeprav je Tratnikov.
Angela: Hlapec? Do danes je bil Tonej od vas in od nas vedno stric.
Krčmar: Kako mu rečeš ti, je meni deveta briga. Izgovoril sem si, preden sem šel dražit, da bom šel včasih na lov, in te pravice mi ne bo nihče branil, ne stric ne hlapec. (Udari ob mizo.)

Ana: Ne razbijaj! Lov itak ni več naš.

Krčmar (se začudi): Ni vaš?

Ana: Tine ga je oddal Kriškemu.

Krčmar: Kaaaaj?

Angela (zloguje): Lov je Tine prepustil kriški graščini. (Navadno:) In pse je prodal.

Krčmar: Ti prokleti fante. Ali je to pogodba?

Angela: Je; pa ne za pse; za konja.

Krčmar: Za šarca?

Ana: Da. Le poglej!

Krčmar (bere sam zase).

Tine (suknjič ogrnjen, rokave privihane, s pripasanim modrim predpasnikom, vstopi in obstoji pri vratih).

Krčmar (Ani): In ti si to podpisala?

Ana: I, menda znaš brati.

Tine: Kaj ti ni všeč?

Krčmar: Pa še kako mi je všeč. Fant, to vodo si napeljal na moja kolesa, ne na svoja.

Tine: Bomo videli.

Krčmar: Takoj ti pokažem. (Privleče iz žepa pismo in samozavestno maha z njim:) Mirko mi je pisal in pravi (glasno čita): Obljubil sem mami, da, dokler stoji šarec v hlevu, ne bom zahteval svojega deleža. — Ti je zaprlo prevzetno sapo? Kaj?

Tine: Da bi jo tebi, za vedno!

Krčmar: S samim Mecesnovcem ne boš zamašila te luknje. Kaj?

Ana: O, saj je še Bog pravičen.

Angela: Mama! Ta ne bo več moj varuh, in če vse izgubim. Tine naj bo.

Ana: Takoj jutri bova šli k sodniji, da se za božič oddahnemo.

Krčmar: Kar preberi, saj kmalu ne bo česa varovati.

Tine: Še vedno več bo, ko se ti ne boš hodil več k nam past.

Krčmar: Kdo se je hodil? Kam sem se hodil?

Tine: Ti, k nam.

Ana: Kaj bi se prerekali. Dogovorili smo se. Sosed, prosim te, pojdi.

Krčmar: Šel bom, kadar bom sam hotel.

Ana: Vreči te ne morem; močnejši si.

Tine (skrajno razdražen): Pojdi! (Mu pokaže vrata.)

Krčmar: Sedaj pa nalašč ne grem. (Sede k mizi.)

Tine (vrže suknjič v kot, odpre vrata, stopi h Krčmarju in mu pokaže izhod): Pojdi!!!

Krčmar (se prime za mizo): Tebi ne.

Tine: Premalo te je, da bi ne šel. (Ga prime, perine skozi vrata in jih zaloputne; ko pride nazaj do mize, se okrene in hoče oditi:) Še pse naščevam na tega zlodja.

Angela (se ga oklene): Nikar! Imej pamet!

Ana: Pred desetimi leti, ko nam ga je vsilila gosposka, bi ga bil moral pognati. Pa takrat si bil še premlad.

Krčmar (žuga pod oknom): Zapomni si, kdaj si pahnil Krčmarja iz hiše. Razpodim vas zato s Trate, kakor vrabce iz prosa. Gospoda, zadolžena.

Tine (sili ven): Pusti me za njim, da mu razbijem bučo.

Angela (ga tišči nazaj in jokaje prosi): Tine! Lepo te prosim!

Krčmar (je medtem izginil).

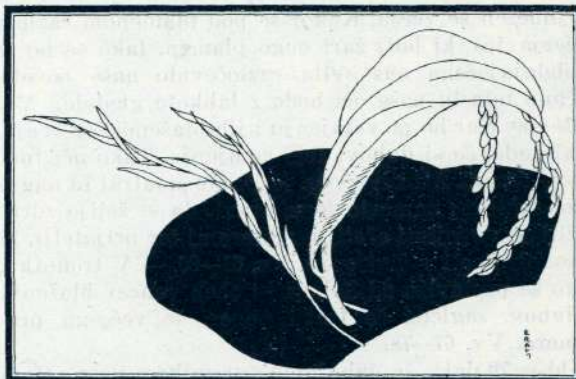
Ana: Saj je že odšel.

Stanko in Tončka (prihitita): Kaj je? Kaj je?

Angela (spusti Tineta).

Tine (stopi korak nazaj): Pometamo.

Zastor hitro pade.

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XIV.

Do verza 78 tega speva smo še v Solncu. V prejšnjem spevu je sv. Tomaž Akv. razrešil Danteju težkočo glede naravne modrosti Adama in Krista na eni in Salomona na drugi strani. Govoru Tomaževemu, ki je prihajal od oboda (periferije) kroga proti sredi, sledi zdaj v XIV. spevu odgovor Beatričin v obratni smeri, iz sredine proti obodu. (Že od X. speva, odkar smo dospeli v Solnce, vemo, da se nahajata Beatrice in Dante v sredi dveh sorodnih krogov ali vencev blaženih duhov; kmalu bomo čuli, da sta zagledala za prvim in drugim v daljavi še en širji, tretji venec.) In pri tej priliki pade pesniku v glavo prispodoba o pljuskanju vode v okrogli posodi. Vv. 1—9. — Beatrice sproži zdaj dve novi vprašanji, ki ju je tudi sv. Tomaž Akv. nekaj let prej obravnaval v svoji Summi: ali se bodo telesa izveličanih po vstajenju svetila, in ali ne bo lesket teles onemogočal gledanja očem. Vv. 10—18. (Sveti Tomaž — Summa theol., III. supple., quaestio LXXXV, a. 1 — odgovarja, da se bodo telesa svetila, po besedah sv. pisma, Mat. 13: Pravični se bodo svetili kakor solnce... razlaga pa to svetlobo iz vpliva pčveličane duše na telo.) — Od veselja, da morejo storiti uslugo in pojasniti bogoslovno težkočo, sveti duhovi najprej zaplešejo in zapoje v čast presveti Trojici. Ko pesnik premišlja to nebeško veselje, katero rosi nad izvoljene milost božja, vzklikne, da samo tisti toži nad trpljenjem človeškim in smrtjo, ki ni videl, kako nebeška rosa hladi in oživlja. Vv. 19—33. — Odgovor na obe vprašanji dá »najdivnejša luč iz ožjega venca«, Salomon, rekoč: »Zdaj se svetijo samo naše duše,

DOM.

JANEZ JALEN.

Drama v štirih dejanjih.

TRETJE DEJANJE.

Pozorišče: Tratica pred malimi durmi Tratnikove na kljuko zidane hiše. Kot je na levi zadaj. V zadnji notranji steni duri s stopnicami in dvoje oken; ob levi steni kamenita klop; med njo in edinim oknom se vije bršljan. Stene spredaj na levi, od katere je vidno samo eno okno, se dotika vrtec. Na vogalu zadaj cvete marelica. Na desni je sadovnjak; črešnja v cvetju stoji že na tratci. Pod črešnjo miza in stoli. Velikonočni ponedeljek pozno popoldne.

Mirko (praznično oblečen, pride iz hiše).

Ana (polpraznična, za njim).

Mirko: Čakam že poldrugo leto.

Ana: Odkod naj vzamem naenkrat toliko denarja?

Mirko: Posekaj Mecesnovce in prodaj še kaj; saj si šarca tudi.

Ana: Potrpi do jeseni, da pospravimo letino.

Mirko: Ne morem.

Ana: Če nočeš zaradi nas, spomni se na očeta; v grobu ga boli.

Mirko: Krčmar noče.

Ana: Kaj njemu mar tvoj denar.

Mirko: Dolžan sem mu.

Ana: Dolžan? — — — Dobro, pa mu izplačamo. Koliko je?

Mirko: Skoro vse.

Ana: Za božjo voljo, kam si razmetal tri tisočake?

Mirko: Ah, jezilo me je vse. Zakaj je Tine tak. In Krčmar mi je vsa štiri leta ponujal in ponujal.

Ana (vzdihne).

Mirko: Mama!

Ana: Boli me najbolj to, ker si se tako zavrgel.

Mirko: Krčmar grozi, da bo —

Ana: Kaj misli Krčmar, vem jaz bolje ko ti.

Mirko: Ko bi bil vedel —

Ana: Predobra sem bila s teboj.

Mirko: Pustil bi vse in šel po svetu.

Ana: Morda bomo kmalu morali vsi.

Mirko: Ali je to res, ali samo tako govorite?

Ana: O, res. — — — Stopi h Krčmarju in ga pregovori, da nam vsaj danes ne napravi sramote, ko sta Škrjanec in Lojze v hiši.

Mirko: Poizkusim. (Odide mimo vrtea.)

Ana (sede k mizi in premišljuje).

Angela (pride iz hiše in se ji počasi približa): Mama!

Ana: Zakaj nisi pri onih dveh? Danes se moraš odločiti.

Angela: Da. Mislila sem, da sem že davno izvolila Škrjanca. Pa —. Če pa vzamem Lojza, se bojim, da ga bom premalo ljubila.

Ana: Ne boj se! — Oba sta dobra, ti in Lojze.

Angela: In še vedno ne vemo, kako bo z našo Trato.

Ana: Trate najbrže tudi Tine ne more več rešiti. Zato ti reši sebe.

Angela: Mama, kaj je?

Ana: Mirko je prodal svoj delež Krčmarju.

Angela: Potem nam pa Bog pomagaj. (Obmolkne.)

Ana (vstane): Danes bi ti ne smela tega povedati — ko izbiraš. —

Angela: — Naj gresta, odkoder sta prišla; jaz ostanem pri tebi.

Ana: Za teto vendar ne boš.

Angela: Čeprav.

Ana: Angela — — —

Stanko (praznično oblečen, prihiti iz hiše): Povsod vaju iščem.

Ana: Kaj bi rad?

Stanko: Na vas bi šel, pa nimam ne denarja ne pirhov.

Ana: Tu imaš goldinar in pazi nanj. (Ga mu da.)

Angela: Z menoj pojdi, dam ti tudi pirhov. (Odideta v hišo.)

Ana (gre počasi za njima in obstane med vrati).

Lojze in Tine (praznično oblečena, prideta okrog zadnjega vogla).

Lojze: Lepo živino si prikupil; in toliko glav. Bog ti daj srečo!

Tine: Lesa pri nas ni in bo moral hlev plačevati davke; gosposki in domačim.

Lojze: Tudi les bo zrasel.

Tine: Tisti čas je še daleč. Šele sadimo.

Lojze: Vse iz nova gradiš, pa pravijo, da nima Trata ne denarja ne kredita.

Tine: Oboje še pride. Zaenkrat sem pa zastavil od svojega deleža dva tisoč. Tretji naj ostane.

Lojze (se mu nasmehne): Za poroko z Ivanko, kajne?

Tine: Uganil si.

Lojze: Kaj se ti mara, ko veš, zakaj delaš. Jaz pa — — —

Ana (jih prekine): Tine, zvečer moram govoriti s teboj; ne hodi od doma.

Tine: Dalj kakor h Grčarju ne bom šel.

Ana: Oglasi se prej pri meni. (Besedo »prej« poudari.)

Tine: Prej pri tebi? Mama?

Ana: Ne mislim na Ivanko. Doma je nekaj narobe. Če boš še teh misli, greš po pirhe k Ivanki še potem lahko.

Tine: Še teh misli? Kaj je?

Ana: Potrpi do večera. Tuji ljudje so v hiši. (Odide za Angelo.)

Tine: Ne strpim do večera. (Hoče za njo.)

Lojze (ga zadrži): Ubogaj mamó! Tuji ljudje so v hiši.

Tine: Ah, tisti profesor.

Lojze: Nikar! Zavoljo Angele!

Tine (se naglo okrene): Pojdiva k čebelam! (Odideta.)

Škrjanec in **Tončka** (prideta iz hiše).

Škrjanec (tridesetleten, elegantno oblečen, razen brk obrit; nosi ščipalnik): Vsa je lepa vaša Trata, pa tale kot, gospodična Tončka, je zame najlepši; morda zaradi spominov.

Tončka: Da, lep je naš dom.

Škrjanec: Pa ga boste morali, razen Tineta, vsi zapustiti.

Tončka: Zvezdam ne moremo črtati potov; vsi domovi tako krožijo. (Sede k mizi in pokaže Škrjancu prostor.)

Škrjanec: Previsoka je Vaša primera. Sami boste uvideli, ko doživite, da ste bili prikrajšani. (Sede.)

Tončka: Prikrajšana? V jeseni odidem na konservatorij; več si nisem nikoli želela.

Škrjanec: Kako lepo je biti mlad, gospodična Tončka.

Tončka: Če se zunaj v mrzlem svetu pre-zgodaj postaram, pridem se zopet domov pomladit.

Škrjanec: Takrat bo mlada na Trati; ne boste zdržali dolgo doma.

Tončka: Ali poznate Grčarjevo Ivanko?

Škrjanec: Ne, nimam časti. (Se ironično nasmehe.)

Tončka: Dobro dekle je.

Stanko (priteče izza vogala): Gospod profesor, dajte mi sekat!

Škrjanec: Nimam pirhov.

Tončka: Kam ste zapravili onega, ki sem Vam ga dala jaz?

Škrjanec: Če dovolite, gospodična?

Tončka: Seveda. Pirhe za spomin Vam bo dala Angela.

Škrjanec: Potem pa le zamahni. (Nastavi Stanku pirh tako, da ga skrije večino v pest in mu kaže samo ozko progo lupine med palcem in kazalcem.)

Stanko: Danes še nisem nikoli zgrešil. (Meri s krajcarjem.)

Tončka: Boš pa sedaj.

Stanko: Ne bom. (Vrže.)

Škrjanec: Av! Mene v roko. (Izpusti pirh na tla.)

Stanko: Zgubil sem. (Pobere pirh in krajcar in oboje ponudi Škrjancu.)

Škrjanec (se jezi): Pojdi se solit! Do krvi si me.

Tončka: Ali res?

Škrjanec: Poglejte! (Pokaže ji roko in pritisne nanjo robec.)

Stanko (se opravičuje): Pri sekanju se to večkrat pripeti.

Škrjanec: Vselej, kadar tisti, ki seka, to namerava.

Stanko: Nisem Vas namenoma.

Škrjanec: Kaj boš tajil.

Stanko (se ujezi): No, sem Vas pa nalašč. (Vrže pirh in krajcar na mizo in odide v sadovnjak.)

Tončka: Stanko, kako se vedeš.

Stanko: Kakor drugi proti meni.

Angela (pride iz hiše).

Tončka: Moram za njim. (Odide.)

Angela (se šali): Kaj bo pa sedaj, ko je učenec udaril učitelja.

Škrjanec (nejevoljen): Reci rajši, brat je napadel snubca svoje sestre.

Angela: Tudi tako je prav. Kaj te boli?

Škrjanec: Roka ne posebno.

Angela: Kaj pa?

Škrjanec: To, da je vselej narobe, kadar se srečam s tvojimi brati, tem ali onim.

Angela (se je popolnoma zresnila): No, ta majhna ranica.

Škrjanec: Dobro; naj je že to otročarija. Zakaj pa me Tine tako grdo gleda?

Angela: Tine? Skoro ne zna biti več prijazen, toliko skrbi ima.

Škrjanec: Mlinarjevemu Lojzu je kazal izredno prijazen obraz.

Angela: Prijatelja sta, kakor vidva z Mirkom.

Škrjanec: Mirko? (Skomizgne z rameni.) Hm — — — Angela! Pustiva druge. (Prijazno se nagne k njej.) Najine ljubezni ne morejo razdreti. (Hoče jo prijeti čez pas.)

Angela (se mu umakne): Le dogovoriva se o bratih; o Tinetu in Mirku.

Škrjanec (hoče popraviti): No, Tine me pač gleda grdo, ker se boji zate. Rad bi te privezal na dom, da bi imel deklo zastonj.

Angela (odločno): Ni res.

Škrjanec: Saj je lepo, da ga zagovarjaš, toda —

Angela: Nič toda. Ti mrziš moje brate.

Škrjanec (pikro): Mrzim? (Vzame iz žepa listnico, poišče v njej list in ga ji da.) Poglej! Prav danes sem posodil Mirku sedemdeset kron.

Angela: Posodil?

Škrjanec: Da. Posodil enemu izmed tvojih bratov, katere — mrzim, kakor praviš.

Angela: Sram me je.

Škrjanec: Njegovih denarnih zadreg nisi kriva ti; Tine je.

Angela: Ne mislim tako.

Škrjanec: Aaa, ker si me napačno obsodila.

Angela: Tudi ne. Počakaj! (Odhiti v hišo).

Škrjanec (stopi k mizi, poišče košček obliža in si ga lepi na rano): Vrag, še ti nagajaj.

Angela (zakliče skozi okno v sadovnjak): Stanko! Pridi sem! Takoj!

Stanko (v sadovnjaku): Že grem.

Škrjanec (se umakne za vrtec).

Stanko (priteče): Kaj želiš?

Angela: Kje je Tine?

Stanko: Na polje sta odšla.

Angela: Steci ponj!

Stanko (se okrene): Takoj.

Angela: Stoj! Počakaj! (Pride ven.) Ali imaš še goldinar?

Stanko: Še.

Angela: Posodi mi ga.

Stanko: Potem bom sam suh.

Angela: Posodi, če hočeš v jeseni na drugo gimnazijo.

Stanko: Ne razumem —

Angela: Ti ni treba nič razumeti. Goldinar daj, ali pa urno po Tineta.

Stanko: Jasni se mi. Na, tu ga imaš. (Ga ji da.)

Angela: Dva dobiš nazaj.

Stanko: Čeprav nobenega. (Odhiti v sadovnjak.)

Angela (našteje denar na mizo): Dovolj je.

Škrjanec (pride): Duša moja, zakaj si se tako razburila?

Angela (pokaže denar): Prosim, preštej. Potrdilo obdržim. (Ga zviže v roki.)

Škrjanec: Ti vendar ne boš plačevala zanj.

Angela: Denar je bil last Trate. Vzemi!

Škrjanec: Nikakor ne.

Angela (se ujezi): Nočes? Menda zato ne, ker čutiš v teh kronah dokaz, da nisem dekla na Trati. (Se obrne proč.)

Škrjanec (je v zadregi): Angela, pomisli vendar —

Angela (ne da bi ga pogledala): Sem že pomislila. Ali ste vzeli denar, gospod profesor?

Škrjanec: Vzeli —? Gospod profesor —? No, če moram.

Angela: Da.

Škrjanec (vtakne denar nepreštet v žep): Ukaz sem izpolnil; daj mi roko v spravo. (Seže po njeni roki.)

Angela (se mu odmakne): Zakaj me tičete, če jaz Vas vičem?

Škrjanec (osupne): Angela —?

Angela: Gospod profesor, jaz za Vas nisem več Angela.

Škrjanec: Dekle? (Popravi:) Gospodična?

Angela: Vse navzkrižem menjate: dekle, Angela, gospodična in še dekla navrh.

Škrjanec (jezen): Z besedo dekla Vas nisem mislil žaliti.

Angela: Verjamem. A kljub temu sem užaljena.

Škrjanec: Vaše govorjenje mi je uganka.

Angela: Dobro. Naj bo uganka, katere niste znali rešiti.

Škrjanec (mirno in prikupljivo): V pravljicah rešujejo junaki uganke, da si pridobe roko princezinje — — —

Angela: — — — ali izgube glavo, če ne uganemo.

Škrjanec (prijazno): Pa vendar ne bo tako kruta moja princezinja, —

Angela (ga prekine): Nisem princezinja.

Škrjanec: O, pač.

Angela: Nisem. Tratnikova Angela sem, dekla na rodnem domu, in včasih pobijam tudi črve, ki glodajo pri koreninah setev mladega gospodarja.

Škrjanec: Torej, Angela —

Angela: Predrzní ste, gospod profesor.

Škrjanec: Saj pravite, da ste Tratnikova Angela.

Angela: Drugim, Vam pa ne.

Škrjanec: Drugim? Tudi mlinarju?

Angela: Tudi.

Škrjanec: Torej ste —

Angela: Nisem.

Škrjanec: Pa še boste njegova.

Angela: Morda, če reši uganko.

Škrjanec (molči, potem vljudno pozdravi): Klanjam se, gospodična.

Angela: Z Bogom, gospod profesor.

Škrjanec (odide mimo vrta).

Angela (sede k mizi, še enkrat tiho prečita list, ki ga ji je dal Škrjanec, potem ga drobno raztrga in vrže proti vrteu, da se koščki razprše): Na! Tako!

Ana (pride iz hiše k njej): Angela?

Angela: Prav mi je; saj sta me svarila ti in Tine.

Ana: Nič ne maraj! Vsako mlado srce ima zavezane oči.

Angela: Tudi stara pamet ne vidi vselej prav. Še tak lisjak, kakršen je Krčmar, se zmoti.

Ana: Ti si našla rešitev?

Angela: Sem. Imam svoj delež, enako velik kakor Mirko. Tudi jaz ga lahko zastavim.

Ana: Angela, misli nase!

Angela: Še nikoli nisem toliko mislila nase kakor danes. Odkar imam ožuljene roke, vse drugače vidim.

Ana: Škrjanec te ni bil vreden; pride boljši.

Angela: Ni treba nikogar. Za doto jim je. Če ne bom imela nič, me še pogledal nihče ne bo.

Ana: Lojze ni tak.

Angela: Tudi on bi se ne zmenil zame, če bi bila jaz dekla. (Pokaže z roko v sadovnjak.) Pravkar prihaja; ga lahko kar vprašam.

Ana: In če reče, da bi se vseeno?

Angela: Ne boj se, saj ne bo rekel. (Odide v hišo.)

Ana (urejuje stole).

Lojze: To bo gospodar, vaš Tine. Tak pogum; in noč in dan dela.

Tine: Tudi drugi ne drže križem rok.

Ana: Prav prijetno bi bilo — (Ustraši se Krčmarja, ki zakašlja pri vrtnu.) Je že tukaj.

Krčmar (nastopi): Ne bom nič motil; kar naprej. Bom prigovoril, Lojze, če ti kaj prodajata.

Lojze: Prodajata?

Krčmar: Ali na posodo prosita.

Lojze: Tudi ne.

Ana: Sosed, prosim te, odloži do jutri; saj vidiš.

Krčmar: Seveda ga vidim. Naj le izve, da se ne prenašli pri Angeli.

Tine: Vsiljiv si kakor cigan.

Krčmar: Prej boš ti cigan kakor jaz. Cigan brez doma. Poglej no tole pisanje! (Mu pokaže popisano polo, pa je ne izpusti iz rok.)

Tine (čita): Mama! Mirko je —

Ana: Vem. (Sede k mizi.)

Lojze: Torej je le res.

Krčmar: Če prodajš Mecesnovec, počakam.

Tine: Tebi ne.

Krčmar: Potem pa denarje na mizo, denarje! (Oblastno trka s kazalcem po mizi.)

Lojze: Ali misliš, da so goldinarji fiziol. To liko denarja nima nihče doma.

Krčmar (se norčuje): Bom pa počakal en teden, da dvignejo v hranilnici, kar je Tine prigospodaril. (Grozeče:) Potem pa do zadnjega vinarja vse, če ne — (Ko odhaja:) Zagodem vam, da boste skozi streho odskakovali.

Tine (sede k mizi): Sam hudič je najel tega zlodja.

Ana: Da, že deset let mu služi.

Lojze (maje z glavo): Sosed, varuh in — no, ja.

Tine (vstane in ponuja Lojzu roko): Daj mi dva tisoč in posekaj naš Mecesnovec v frato.

Lojze: Ne delaj sam sebi škode!

Angela (se pokaže pri oknu): Ne ponižuj se pred Krčmarjem! Rekel si, da boš sam vse sekal.

Tine: Na ena dve ne morem lesa posekati, zvoziti in prodati.

Angela: In kje boš tretji tisočak?

Tine: Zastavim svojega. Naj Ivanka počaka.

Lojze: Ne bodi tak.

Tine: Rad bi bil drugačen, ko bi mogel.

Angela: Seveda. Vse naj ostanemo stare teté zaradi tega dedca.

Tine: Pa pojdemo po svetu. Kajne?

Angela: Dobi koga, ki bi posodil na moj delež, kakor je Krčmar Mirku.

Tine (stopi k oknu): Angela, ti bi hotela.

Ana (odriva Angelo od okna): Dekle, ne prenašli se!

Lojze: Prav imate, botra. Tine, jutri ti prinesem tri tisočake.

Tine: Dva za Mecesnovec in tretjega —?

Lojze: Vse tri na tvojo besedo. Naj se les stara, ne pa dekleta.

Tine: In, če izgubiš?

Lojze: Se ne bojim.

Ana: Ali ga slišiš, Angela?

Angela: Pusti me. (Odide od okna.)

Tine (seže Lojzu v roko): Nikdar ti tega ne pozabim.

Ana: Mračno je že; v hišo pojdiva. Sami smo, Lojze.

Lojze: Ali je — oni že odšel?

Ana: Da — in za vedno.

Tine: Še Mirka naj bi bil vzel s seboj; ali pa mu jaz zmečem cunje čez cesto h Krčmarjevim. Judežu.

Lojze (ga miri): No, no, Tine. Pojdiva! (Ga prime in odpelje v hišo.)

Angela (se zopet prikaže pri oknu): Mama, Lojze je rešil uganko.

Ana: Kakšno uganko?

Angela: Nič. — Glava me boli in sram me je. (Se nasloni na okno.)

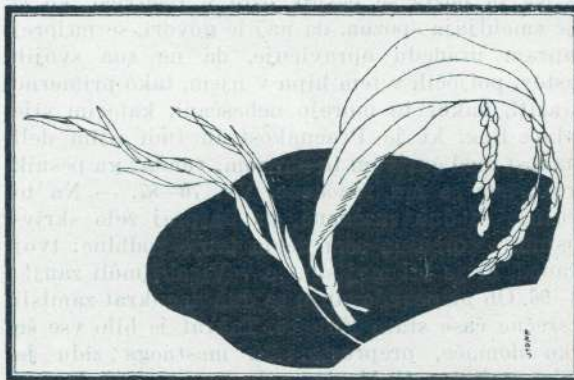
Ana (jo pogladi po laseh): Ubožica.

Angela: Zadrži ga; morda mu prinesem pirhe.

Ana: Bom. (Odide.)

Angela (globoko zavzdihne): O, da!

Zastor počasi pada.

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XV.

Od v. 79 speva XIV. dalje smo na petem planetu, na Marsu. Pesnik je zagledal veličasten (grški) križ, ki ga tvorijo neštete luči blaženih duhov, mučencev; od križa mu bije na uho prečudna harmonija glasov; na križu vidi Kristusa. To je najlepša prikazen, kar jih je videl doslej. Ves vzhičen strmi v prikazen. To nam je povedal prejšnji spev.

Medtem petje križ tvorečih duhov, »sveta lira«, utihne, znamenje, da hočejo poslušati njegove želje in jim ustreči. Ob toliki blagonaklonjenosti in čisti, nesebični ljubezni vzklikne pesnik: »Kako

DOM.

JANEZ JALEN.

Drama v štirih dejanjih.

ČETRTO DEJANJE.

Pozorišče: Groblja na Travniki, redko zarasla z drevjem in grmovjem; na desni štor. Od leve vodi steza s Trate; na desni zadaj je Tratnikova senožet. V ozadju, precej oddaljena vas pod gorami. V drevju med rogovilami vise kose in grablje, k deblom so prislone lesene senene vile, v zemljo so zataknjeni oselniki, na tleh leže klepalna kladiva. Pri grmu je postavljen jerbas, poleg njega vrč vode. Na sredi groblje je razgrnjen bel prt, na njem: kruh, par skled, žlice, vilice, kozarci in napol izprazen štefan sadjeveca.

Zgodnje poletno popoldne.

Senoseki (goloroki in razoglati, slone okrog prta).

Grabljevke (pisano oblečene, ohlapno pokrite z robci, sede med njimi. Tudi Ivanka je grabljevka).

Tonej (v telovniku, leži nekoliko proč. Oprt je na celo levo lakt — starost ga utruja — moli po jedi očenaš).

Senoseki in grabljevke (mrmraje odgovarjajo; zastor se prične počasi dvigati šele med čiščenomarijo).

Senoseki in grabljevke (izgovore razumljivo): — — — ob naši smrtni uri. Amen.

Tonej: Čast bodi Bogu Očetu in Sinu in Svetemu Duhu.

Senoseki in grabljevke: Kakor je bilo v začetku, tako zdaj in vselej in vekomaj. Amen.

Vsi (se polglasno in hitro pokrižajo).

Tonej: Bog bodi čiščen in zahvaljen. (Leže in si zakrije obraz s slamnikom.)

Joža (se napol dvigne, seže po svojem slamniku in z njim v roki pokaže proti ozadju): Pogledajte zajca!

Senoseki in grabljevke (pogledajo v pokazano smer).

Minica (poklekne in si zakrije oči z dlanjo): Kje je?

Joža: Na vaši njivi.

France: V tej zagatni vročini?

Joža: Še sedaj valovi žito.

Jerica: Ne, naša mačka je smuknila v rž.

France: Saj sem rekel. Zajci podnevi spe.

Janez: Mačke pa dremljejo.

Jerica: Naša ne.

Joža: Kako da ne?

Jerica: Pet mladih ima doma in lovi jim noč in dan.

Minica: Zato so rejene kakor štruklji.

Janez: Sama je pa kost in koža.

Jerica: Rada jih ima.

Joža: Da, rada; ko bi le vse matere imele svoje otroke tako rade kakor živali.

Janez: Nazadnje boš še rekel, da ima živina več pameti kakor človek.

Joža: Živalim je le dano tako; pameti nimajo pa nič.

Janez: Kaj praviš, koliko je pa ima človek?

Joža: Prav toliko, da je lahko bolj neumen kakor živina. Kajne, stric?

Tonej (leže): Dobro si zapomnil; prav tako sem ti povedal.

Janez: Že. Ampak — po tvojem, Joža, se smejo otroci med seboj klati.

Ivanka (vstane, stopi h grmu, trga liste in jih meče na tla).

Joža: Kdo to pravi?

Janez: Ti, s primerami. Poglej mlade mucke, ko jim stara prinese miš; ena jo pograbi in nobene druge ne pusti blizu; to praska, puha in renči, čeprav je zanjo preveč mesa.

Ivanka: Silno učen si danes; lahko bi šel za profesorja.

Jerica (poltiho): Norec!

Janez: Zakaj pa ne. Saj tudi grabljevke hočejo biti gruntarice.

Minica (vstane): Jenjaj!

Tonej (se napol dvigne in pretrga pogovor): No! — (Vstane in odbije muho z obraza.) Od samega zloдея so danes muhe. — (Janezu:) Mar bi pogledal na nebo in povedal, da se napravlja hudi uri.

Vsi (vstajajo in se razgledujejo po vremenu).

Jerica: Hitimo, da nam sena ne zmoči, v Bledu se kadi že dež. (Začuje se ropot drdrajočih voz.)

Tonej: Tega pa nobeden ne sliši, da Tine in Stanko dirjata z vozovi. Seveda, kdo bo pa — lari fari!

Joža (urno vzame vile in odhiti na senožet): Stric, jaz že grem!

Senoseki (vsak vzame svoje vile in odhajajo na senožet, kjer eden zavriska. Odzove se mu v daljavi tovariš).

Grabljevki (odideta za njimi, vsaka s svojimi grabljami).

Ivanka (pospravlja s prta, s katerim nazadnje pokrije jerbas).

Tonej (si natoči jabolčnika in izpije): Deklič! Nič kaj vesela nisi danes.

Ivanka: Če me očitno zbadajo.

Tonej: Tisto o mladih mačkih misliš? Morebiti ni hotel —

Ivanka: Ni hotel. Mar naj bi bil kar naravnost imenoval Tratnikova dva, Tineta in Mirka.

Tonej: Tebi sami ni nič rekel.

Ivanka: Kdor žali Tineta, žali tudi mene; morda še bolj kakor njega. Misli, da se mi bo s tem prikupil. Bi ga ne hotela za vse na svetu ne.

Tonej: Tako! Zakaj pa prej ne poveš, da bi ga ne bil prosil za sečo.

Ivanka: Prav je, da ste ga; nam je vsaj zabrusil resnico v obraz.

Tonej: Eee, kaj razume takle Janez o gospodarstvu.

Ivanka: Še Joža Vam pove, takrat kadar mu je največ manjka, kako grdo je, če sta dva brata sprta. Sprijaznita naj se!

Tonej: Čemu to meni pripoveduješ? Ali jih jaz držim narazen.

Ivanka: Tako nedolžni niste. Spomnite se tistih dni, ko je Tine prišel od vojakov.

Tonej: Nikoli mu nisem rekel, naj vrže študenta na cesto. Za Krčmarja sem mu pa, in prav je naredil.

Ivanka: Zato mu povejte —

Tonej: Sama se dogovorita.

Ivanka: O, saj se bova!

Tonej (vzame vile in se ustavi pred njo): Ivanka, ne zameri, če ti povem: Kako si ti potrebna na Trati. — Tvoji otroci bodo drugačni, kakor so naši. Samo — ne presili jih s pogačo.

Ivanka: Ne nagajajte mi.

Tonej: Saj sem rekel: brez zamere.

Tine (pride od desne; tudi on je golorok).

Tonej: Tine. Tale bi ti rada povedala, kako zelo te ima rada. (Namigne Ivanki in odide na senožet.)

Tine (pristopi k njej): Ali res, Ivanka?

Ivanka: Sam dobro veš. Na. (Sname si s prsi dva rdeča nageljna in mu jih da.)

Tine (si jih zatakne za klobuk): Da bi kmalu prišla jesen in z njo najina poroka. Kako lepo bo nama.

Ivanka: Ne kaže posebno.

Tine: Kako, da ne?

Ivanka: Sprijazni se z Mirkom. Tri dni je že doma in se še ni nič pokazal pri vas; samo pri Krčmarjevih tiči.

Tine: Kaj ima Mirko opraviti pri najini sreči?

Ivanka: Zaradi mene sta se vendar sprla.

Tine: Zaradi tebe?

Ivanka: No, če bi ti vzel bogato — —

Tine: A, tako misliš.

Ivanka: Nočem, da bi rekli ljudje, da je moral zavoljo mene od hiše.

Tine (kljubuje): Naj rečejo. Pod našo streho ni zanj prostora.

Ivanka: Pri Krčmarjevih še manj.

Tine: Saj ga je stari vabil. Naj ga le ima; se ga bo še dobro naveličal.

Ivanka: Oh, preden začuti v grčo vdelano srce, kakor ga imate moški —

Tine (se čimdalje bolj razburja): Kaj, za zlodeja, vendar je?

Ivanka: Nič ni. Nazaj na Dunaj naj gre, če ga res nočeš domov.

Tine: Dunaj stane in Krčmar ne da rad iz rok.

Ivanka: Pa mu daj ti.

Tine: Jaz?

Ivanka: Eden mora, če nima sam.

Tine: Tako — strašno se zavzemaš zanj. Morda si celo na skrivnem želiš, da bi bila Trata njegova in da bi bil jaz študent.

(V daljavi zagrmí, solnce zakrijejo oblaki.)

Ivanka (užaljena): Da. Že večkrat sem si želela, da bi ti ne bil Tratnikov; tega pa, kar mi očitaš, še nikoli. Nisem Krčmarjeva Zalika, in če bi tudi bila, je moj oče Grčar, ne Krčmar.

Tine: Grčar —?

Ivanka: Pravi, da mi ne bo nikdar dovolil močiti se v hišo, na katero bodo s prstom kazali. Samo za danes sem ga še preprosila, da sem smela k vam. Ti me pa tako grdo obdolžiš.

Tine: Da bi ta vrag ne bil nikdar rojen.

Ivanka: Če nas je na naši beračiji lahko doraslo deset, vas menda na Trato pet ne bo preveč.

Tine: Več kot preveč nas je. Dveh bi bilo dovolj; magari en sam.

Ivanka (pritajeno jezna): Kaj govoriš?

Tine: Povsod mora vedeti človek pravo mero.

Ivanka: Tako —. V tako prekletstvo jaz ne grem. Poišči si drugo, kateri bo grunt vse, meni ni. (Iztrga mu nageljne, jih zmečka in vrže za grm.) Tako! (Vzame grablje.)

Tine (jo hoče zadržati): Ivanka, saj nisem mislil —

Ivanka (odstopi od njega): Ne dotakni se me več! (Odide.)

Tine (obstoji): No, pa tako. (Stopi k jerbasu, naliže si jabolčnika in v dušku izpije. Potem vzame vile, pa jih vrže proč.) Naj seno segni je. (Si zopet natoči in izpije.)

Angela (oblečena kakor grabljevka, prinese od doma jerbas na glavi in grablje v roki).

Lojze (oblečen kakor senosek, za slamnikom nagelj in koso na rami, jo spremlja): Prinesla sva že malico.

Tine: Saj smo komaj žlice položili.

Angela (postavi jerbas na tla): Jed počaka, dež pa ne. In grabljevka ni preveč.

Lojze (Tinetu): Sama pridnost jo je.

Tine: Po tebi se obrača. Kam pa s koso?

Lojze: Mejo bom začrtal, da mi senoseki ne zakretijo na tuje. Pod noč ne bom utegnil priti z njimi. Saj ti ne veš, kaj se pravi biti sam.

Tine: Zaradi mene vaju lahko okličejo kar v nedeljo, enkrat za trikrat.

Angela (se okrene): Tine?

Lojze: Praviš, misliš pa drugače.

Tine: Prav tako mislim.

Angela: Katera bo pa gospodinjala pri nas? Mama ne, naj počije. Jaz k vam, Ivanka k nam. Obe poroki na en dan.

Tine: Pa čakajta do sodnega dne.

Angela: Vidva sta se z Ivanko sprla?

Tine: Eee, če sem ji rekel kakšno preveč, saj človek nikdar ne naredi trezen, kar je zagrozil jezen.

Lojze: Angela, tega ne smeja pustiti.

Tine (ironično): Saj je deklet poln svet. (Nalije sadjevca in izpije. Nalije še enkrat.)

Angela (mu prestreže roko, ko nese k ustom): Ne ubijaj pameti s pijačo! Krvavo jo boš še rabil danes. Poglej! (Pokaže mu z roko): Mama in Krčmar gresta.

Tine (vrže kozarec na tla): Tega zlodeja ne počakam. Vile bi mu razbil na glavi. Škoda jih je; tri krone sem dal zanje. (Vzame vile in odide na desno.)

Angela: Pri nas je zakleto. Sedaj imata oba dovolj, trmoglavca.

Lojze: In ti, Angela?

Angela: Pogovoriti se moram z Ivanko.

Lojze: Angela, če te še enkrat izgubim, bom kakor stekel pes, in prvi, ki ga bom popadel, bo Krčmar.

Angela: Kar vsi se pokoljite. (Odide na senozet.)

Lojze: Saj je res že preneumno! (Odide na svoj travnik na desni spredaj.)

Ana (temno oblečena, pride vsa skrušena od leve, prinese v servijeto zaviti štefan sadjevca, ki ga postavi poleg jerbasa).

Krčmar (v telovniku in ozkokrajnem slamniku, ji sledi): Bodiva vsaj midva pametna, če otroka nista bila.

Ana: Takrat bi bil pameten, ko si podpihoval Mirka, pa bi ne bilo te nesreče.

Krčmar: Seveda; naročil sem mu, naj mi zapelje hčer.

Ana: Skoraj, ko si dekletu namignil, naj ga naveže na vašo hišo.

Krčmar: Če bi bil vedel, kam bosta zašla.

Ana: Zapomni si vsaj sedaj, da mladim ljudem vse drugo prej zvoni po glavi kakor cekini in goldinarji.

Krčmar: Kar je, je! Dam mu jo, čeprav nerad. Poročita naj se, preden pride dekle v sramoto.

Ana: Prav bi bilo; edino prav.

Krčmar: Tine — naj pa pusti Grčarjevo in vzame našo Ančko.

Ana (se razhudi): Samo denar te je. Še sedaj barantaš z dušami. Kramar. S tabo ni mogoče izpregovoriti pametne besede. Mirko naj pride; nazaj mi ga daj. Potem bo morda nesreč že enkrat konec.

Krčmar: Mu grem povedat, da ga čakaš. (Odide na levo.)

Ana: Ko bi nam bilo do tal pogorelo, bi ne bila tako žalostna. (Poklekne k prtju, vzame iz jerbasa kozarec, si natoči vode, poizkusi piti, pa ne more.)

Stanko (v beli srajci z ovratnikom in gologlav, prihiti s senozeti): Morje bi popil, tako sem žejen.

Ana: Hočeš sadjevca?

Stanko: Ne, vode! (Vzame vrč in dolgo pije iz njega.)

Ana (vstane in prime za vrč): Nehaj! Škodilo ti bo.

Stanko: Na takem solncu nič ne škoduje. (Si briše pot.)

Ana: Ves si premočen. Pretežko je to delo zate.

Stanko: Pretežko? Mama? Poglej! (Pokaže na levo): Še naša gospodična Tončka gre grabit.

Tončka (kmečko oblečena, nastopi od desne z grabljami v roki): Kaj misliš, da ne znam?

Stanko: Kako ne bi znala, Tratnikova si, kakor jaz.

Tončka: Mama, tu imaš ključ. (Ga ji da.) Zaklenila sem. Dolgčas mi je bilo sami.

Ana: Še tožilo se ti bo po domu.

Tončka: Prav danes se mi. Zato sem prišla za vami. Doma je danes premalo doma.

Stanko: Že zopet fantaziraš. Ves dom je doma, kar ga je.

Tončka: Oj, ni. Bratec! Naš dom je tako velik, da ga ne bom ne jaz ne ti in nihče nikdar vsega obsegel. Hiša je samo drobci Trate. Kje je, visoko pod nebom, naša planina. Kje naši gozdovi? In žito na polju, čebele na vrtu; ali jih moreš prešteti? In moje uho, kdaj bo ujelo ubrane neštete glasove, pogovore ljudi in živine, kobilic in murnov v travi, nevidno brenčanje v zraku in druge in druge. Vse to je moj dom in ni ga še konca. Še bolj ste mi dom bratje in sestra in oče v grobu in najbolj ti, mama.

Stanko: Pa še nisi vsega naštel.

Tončka: Pa ti daj, če moreš.

Ana: Edino vidva sta še — samo moja.

Tončka: Grabit grem.

Stanko (jo prime za roko): Pojdiva! (Odideta na desno zadržaj.)

Ana (gleda za njima).

Mirko (gosposko, letno oblečen, pride od leve): Prišel sem. (Da Ani roko.)

Ana: Prav.

Mirko: Da, — — — saj veš.

Ana: Vem.

Mirko: Pri Krčmarjevih ne morem biti.

Ana: Dobro, da sam to izprevidiš.

Mirko: Vendar, Zalike ne pustim.

Ana: Bi bilo tudi napačno; samo, ali jo imaš res rad?

Mirko: Da, ljubiva se.

Ana: Zahvaljen bodi Bog.

Mirko: — Mama, omadeževal sem tvoje ime.

Ana: Zapeljali so te.

Mirko: Zalike nikar ne dolži; sam sem vsega kriv.

Ana: Ne mislim nje.

Mirko: A, tako. — Ti bi ne nasprotovala najini poroki?

Ana: Čim prej jo vzameš, tem bolje za vaju in za nas.

Mirko: Mama! (Pristopi blizu k njej.) Še ta mesec bo Zalika poročena žena in čez leto dni jaz v službi.

Ana: Torej si se le učil.

Mirko: To — me je izmodrilo. Samo denarja nimam, in Krčmarjevega nočem. Izgledalo bi, da sem za par sto goldinarjev spravil v nesrečo pošteno dekle, ki nima matere in očeta — no, saj ga poznaš.

Ana: Pri nas se je obrnilo na bolje, Tine in Angela sta lepo uredila dom.

Mirko: Vem.

Ana: Pokličem jih.

Mirko: Le.

Ana (kliče): Tine! Angela! (Jih vabi z roko.)

Mirko: — Mama, govori ti z njim. (Stopi k drevesu na levi.)

(Zabliska se.)

Ana: Bog in sveti križ božji.

(Zagrmí.)

Tine (pride z vilami v roki).

Ana: Tine, dogovorili bi se —

Tine: Kar pogovarjajmo se, saj bo ploha počakala. (Nasloni vile na drevo in sede na stor.)

Ana (proseče): Tine, vendar —

Tine (jo prekine): Začnita! Jaz poslušam.

Mirko (poltiho Ani): Pusti ga! Saj ga vidiš.

Ana (mu da z roko znamenje, naj molči): Mirko bi rad doštudiral; v enem letu bi končal, pa nima denarja.

Tine: Nekoč ga je imel preveč.

Ana: Dali bi mu ga iz gospodarstva.

Tine: Daj mu ga. Svetujem pa, naj se uči doma kakor marsikdo drug. Na tujem se je slabo izkazal.

Ana: Doma bi mu bilo nerodno, sedaj, ko —

Tine: Mi je pravila Angela. (Vstane): Ooo, naj ostane doma in naj nastavi ljudem ušesa, da mu bodo vanje pljuvali; v moje in tvoje so že dovolj zaradi njega. Naj poizkusi, kako to boli; potem se bo popolnoma izpametoval, napol se je že, če se ne motim. Sicer pa ne verjamem —

Angela in Ivanka (prideta medtem od desne in obstaneta za drevjem, da jih ne opazijo).

Mirko: Ne verjameš? (Stopi pred Tineta.)

Tine: Včeraj bi ti skoraj gotovo bil, od danes naprej se ne morem zanesti na nikogar več.

Mirko: In jaz naj nasedem tvojim (ironično) dobrohotnim nasvetom, ko te v resnici skrbi samo to, da bi čimveč sam pograbil in potem udobno živel z — beraško usiljenko.

Ana: Molči, Mirko!

Ivanka (se hoče iztrgati Angeli).

Tine (stopi tik k bratu): Če bi ne bilo pregrdo, te udarim zato po čeljustih. — Če je Grčarjeva Ivanka usiljenka, kaj je potem tvoja Zalika —? Ne bom izgovoril besede. Sram me je celo, da jih primerjam, ker ne jaz ne ti nisva vredna, da pobereva nageljne, ki jih je zmečkala in vrgla tjale v grm.

Ivanka (zaihti): Tine!

Tine (se okrene in stopi k njej): Ivanka, imaš prav, da nočeš priti k nam, saj nas slišiš, kakšni smo. Tudi jaz ne bom dolgo doma.

Ana: O Bog!

Angela (pusti Ivanko in hiti k Ani): Mama, bleda si kakor zid.

Ana: Ves svet se mi vrti. Umrla bi rada.

Tine (stopi pred Ano): Daj dom Stanku, naj se on bogato ženi. Meni se gnusi vsako delo doma. Še nalagati ne morem več. (Pobere klepalna kladiva, ki mu zvone v roki, in seže po kosi.)

Ivanka (ga prime za roko): Pusti jeklo, da te ne ubije strela!

Tine: Se ne bojim. Pa če ti želiš — (izpusti koso in vrže kladiva na tla): Kar sem svojega založil, je vaše, ne pozabite pa izplačati Lojza, jaz ga najbrže nikoli ne bom mogel. Mama, daj mi ključ!

Ana: Ne.

Tine: Ali naj grem pit —?

Ana (se sesede): Ooooo —

Angela (jo prestreže in medtem zakliče): Zverine! Sedaj imata dovolj! Mama!

Ivanka (hiti pomagat): Tine, odnehaj!

Mirko: Kje je voda? Vode! (Pograbi kozarec.)

Tine (hiti z vrčem k Ani): Mama, saj ne grem, saj sem še tu. Mama —!

Angela (si je odpasala in zmočila bel predpasnik in moči Ano): Stanko! Tončka!

Ivanka (vzame Mirku kozarec; Tinetu): Nalij!

Tine (naliva): Na!

Angela: Mama! (Glasno zajoka.)

Stanko (priteče): Umrla bo.

Tine: Tiho!

Tončka (prihiti, poklekne k nogam mami in jo prestrašena gleda).

(Vsi nekaj časa molče.)

Ana (se zave): Ne jokaj!

Angela: Saj ne jokam. (Preneha ihteti.)

Tončka (objame Ani noge): Mamica.

Angela (rahlo odrine Tončko): Ivanka, pomagaj! (Primeta Ano in jo posadita na stor. Tončka gre tudi z njima.)

Ana: Saj mi je že dobro. Mudim vas.

Stanko: Voza sta že sklenjena; takoj zaprežem rjavko.

Ana: Sam ne boš mogel peljati dveh.

Stanko: Moram, ko nikogar ni. (Odhaja.)

Mirko: Ti grem jaz pomagat. (Gre za njim.)

Ana: Ti, Mirko?

Mirko: Da.

Ivanka (pokaže na senožet): Janez slabo povezuje. Tine, pojdi pritrdit, če ne, bo Stanko zvrnil.

Tine: Govoriš kakor ... (postavi vrč na tla in se obotavlja).

Ivanka: Le pojdi, saj grem s tabo. (Postavi kozarec poleg vrča.)

Tine: Ali nisi več huda name?

Ivanka: Ko hočeš od doma, da vse propade.

Tine: Zakaj —? Ker ti nočeš priti k nam.

Ivanka: Bom prišla.

Tine (jo prime za obe roki): Ivanka! (Gleda si globoko v oči.)

Ivanka: Pojdiva!

Ana: Ivanka, daj mi prej požirek vode.

Ivanka: Takoj. (Izlije in iznova natoči v kozarec.)

Tine: Ostani kar pri mami; saj nas je drugih dovolj. (Vzame vile in odide.)

Tončka: Bom jaz grabila namesto tebe.

Angela: Saj res. (Odideta.)

Ivanka (poklekne poleg Ane in ji molče ponudi kozarec).

Ana (izpije, izpusti kozarec na tla in jo prime za roko): Ivanka! Tine se včasih preveč ujezi.

Ivanka (ji skrije glavo v naročje in ihti).

Ana (jo boža po laseh in se skloni nadnjo): Molila bom, da bi ti nobenega otroka ne ukradli.

Ivanka (dvigne počasi glavo): Mama! (Jo hitro poljubi.)

Ana (ji vrne poljub).

Zastor pade.

DANTE ALIGHIERI: LA DIVINA COMMEDIA.

PREVEL IN RAZLOŽIL J. D.

III. del: RAJ.

Spev XVI.

Dante stoji — na planetu Marsu smo — pred veličastnim križem, ki ga sestavljajo lučke, t. j. sami blaženi duhovi mučencev, prelivših kri za Kristusa. Pravkar se mu je (v spevu XV.) iz ene tistih luči javil prapraded Cacciaguida, ki je bil v sveti deželi kot spremljevalec cesarja Konrada zaslužil viteško čast zase in za svoje potomce. Ob tem pripovedovanju je obšel Danteja, ki sicer ni verjel, da bi se kreposti podedovale, in ki tudi v svojem spisu *Convito* bahanje z dedi graja kot neumnost, za hip neki ponos. S to hipno zablodo pričinja ta spev. Če v nebesih — tako vzklika — obide človeka ta slabost, kjer bi volja morala biti samo k dobremu nagnjena, kaj čuda potem, da je na zemlji toliko take baharije! Pristavlja pa takoj, da je krvno plemstvo sicer lep plašč, vendar mu čas s svojimi škarjami grozi, če dotični imetelj plašča neprestano ne dodaja in ne krpa z osebnimi vrlinami. (Vv. 1—9.) — Kaj pa stori pesnik v tej hipni slabosti? Svojega prapraded nagovori z »Vi«, kar je storil samo napram svojemu učitelju Brunetto Latini (v Peklu) in vedno napram Beatrici. To vikanje — pravi — je bil v navado uvedel stari Rim.

(To se je res zgodilo v poznejši dobi cesarjev.) Sedanji Rimljani — pravi — ne vztrajajo več pri tej navadi. (V. 10, 11, 12.) — To vikanje pesnikovo, izvirajoče iz hipnega rodbinskega ponosa, izvabi Beatrici smehljanje; in takoj se pesnik spomni svoje slabosti. In spomni se tistega prizora iz srednjeveškega viteškega romana o kraljici Ginevri in mlademu vitezu Lancelotu, ko je dvorjanka, spremivša kraljico k tajnemu sestanku, zakašljala v hipu, ko je kraljica viteza prvič poljubila, hoteč jo posvariti. (V nam ohranjenih rokopisih romana tega prizora ni.) (Vv. 13—15.) — Štiri vprašanja stavi pesnik svojemu dedu, dve bolj deda in rodbino zadevajoči, dve pa staro Firenco, »stajo Štivana« (t. j. sv. Ivana Krstnika, zavetnika Firence). Na prvo vprašanje odgovarja duh: »Od Marijinega Oznanjenja do mojega rojstva je ta planet Mars 580 krat dokončal svojo pot okrog ozvezdja Leva. (Mars preteče svojo pot okoli solнца v 687 dneh; Cacciaguida je bil torej rojen l. 1091 po Kr. — Sodobniki Dantejevi so menili, da ima planet Mars svoj največji vpliv, kadar stoji v znamenju Leva.)

Na drugo vprašanje — po rojstni hiši — odgovarja Cacciaguida z eno samo tercino, vv. 40 do 42, pač pa obširno govori o stari Firenci. V njegovem času — pravi — je štel jedro mesta, t. j. od kipa boga Marsa ob mostu čez Arno (kip je stal do l. 1333) pa do krstne kapele sv. Janeza Krstnika, res da samo petino orožja sposobnih mož v primeri z dobo Dantejevo, toda tisto meščanstvo še ni bilo pomešano in skvarjeno s priseljenci iz okolice, s kmetov, iz krajev Certaldo, Campi... Res da je — pravi — mestna občina segala takrat samo do Galuzza, Trespiano (dve it. milji), toda to je bilo le v korist mestu! Pozneje je prišel v mesto kmetski smrad (lo puzzo del villan) iz kmetijskih občin Signa in Aguglione, ki jim je bilo samo do sleparstva. Do tega pa — pravi — ne bi bilo prišlo, da ni rimska kurija vedno nasprotovala cesarjem; radi bojev med papeži in cesarji so se mesta — pravi — okrepila na škodo raznih plemičev in graščakov, bivaajočih izven mesta po Toskani; plemstvo je bilo prisiljeno, za majhne vsote prodati svoje gradove in se preseliti v mesto, kjer je stopilo na čelo strankama gibelinov in gvelfov. (Vv. 64—66.)

V svoji ogorčenosti primerja Cacciaguida Dantejevo Firenco, čez mero narastlo radi novoselcev, s slepim bikom in z velikim številom topih mečev, dočim bi bolj varno živela majhna Firenca, podobna jagnjetu, ki se zna ogibati kamenja, in enemu nabrušenemu meču. (Vv. 67—72.) Nato duh prične naštevati slavne rodbine firentinske, za Danteja že izumrle. Kot uvod v to naštevaje stoji misel (vv. 73—78): Propadla so cela mesta, gradovi, pa ne bi rodbine? Verzi 88 do 93 naštevajo celo vrsto plemenitih rodbin, ki so v 12. stoletju bile še mogočne, v 14. pa že izumrle. Dve tercini (vv. 94—99) sta posvečeni slavni rodbini Ravnani. Rodbina je imela utrjeno palačo prav nad mestnimi vrati San Piero; za njimi je podedovala palačo grofovska rodbina Guidi; v. 98 omenjeni conte Guido je bil pravnuk slavnega Bellincioni, ki se je oblačil — kakor smo v XV.